

Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2022

Sápmi/Sábme/Sábmie/Saepmie – det traditionella samiska området breder ut sig i fyra länder. Karta från Samiskt informationscentrum samer.se, tecknare Anders Sunesson.

© Saemiedigkie/Gielejarnge 2022

ISBN-nummer: 978-91-987736-4-4

Dnr. 8.2.7-2022-1913

Omslagsbild: Julla Májja/Nadja Grundström Fjellner

Tabeller och diagram: Gielejarnge

https://www.sametinget.se/lagesrapporter_sprak

Innehåll

Innehåll	3
Förord	4
Sammanfattning	5
Čoahkkáigeassu	6
Tjoahkkájgäsoš	8
Tjáhkájgiessem	9
Tjohkehtehteme	11
Summary	12
1. Grunden för de samiska språkens möjligheter att främjas	15
Handlingsprogram för bevarande av de samiska språken	15
Lag som säkerställer samernas språkliga rättigheter	15
Språkpolitisk strategi	15
De samiska språkens utveckling över tid.....	15
Språkanslag för stöd till de samiska språken.....	16
2. Språkliga resurser och språklig infrastruktur	17
Att främja och stimulera användningen av samiska	17
Att stärka de samiska talarna	19
Språkteknologi och IDIL 2022-2032.....	20
Språkvård och god ortnamnsed.....	21
3. Utbildningskedjan	23
Förskolan	24
Grundskolan	26
Sameskolan	27
Grundskolan i kommunal eller privat regi.....	28
Gymnasieskolan	33
Högre utbildning.....	33
Livslångt lärande	34
4. Kultur bär språk, språk bär kultur	36
Litteratur	36
TV och radio	37
Tidningarna Nuorat och Samefolket	39
5. Synliggörande och statushöjande	40
6. Förbättrat gränsöverskridande samarbete	42
Slutord	43
BILAGA: ORTNAMN PÅ SAMISKA	44

Förord

Föreningarna inledde 2022 urfolksspråkdekaden, *the International Decade of Indigenous Languages* (IDIL). IDIL är en tioårsperiod av insatser för att bevara, skydda och utveckla världens alla små språk som idag är utsatta och hotade. Liksom många andra urfolksspråk saknar de samiska språken bland annat fungerande utbildning, teknologiska hjälpmedel och språkarenor.

Samerna är ett av världens urfolk och det enda erkända inom EU. 1977 uttalade Sveriges riksdag att samerna är ett urfolk i Sverige och i egenskap av urfolk åtnjuter samerna därmed ett folkrättsligt skydd. År 2000 infördes en minoritetsspråklag för Sveriges fem nationella minoriteter, varav urfolket samerna är en. Sedan 2011 är samerna även erkända som ett folk i Sveriges grundlag.

Språk är oumbärliga för mänsklig kommunikation och interaktion, för att dela tankar, uttrycka sig fritt och kreativt och för att bygga en gemensam identitet. Språk är en nyckelfaktor för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Språkgemenskaper - särskilt bland urfolk - möts av olika slags utmaningar; geo-politiska, ekonomiska, sociokulturella och teknologiska, som mer eller mindre tvingar människor att byta språk och använda majoritetsspråk så som svenska. Århundraden av historia, kunskap och kulturell rikedom riskerar att försvinna.

År 2022 saknas fortfarande språkarenor för de samiska språken. Platser där samiskan är norm och aktivt används. Vi behöver tillsammans skapa dessa språkarenor där samiskan tar plats, utvecklas och stärks och där samiskan behövs. Så länge det finns barn som talar samiska så har de samiska urfolksspråken en framtid. Samiska föräldrar och deras barn måste bli stärkta i de samiska språken. Låt oss tillsammans visa barnen att de samiska språken behövs genom att aktivt använda dem så mycket som möjligt i vardagen!

Anita Kitok

Avdelningschef Språk och utbildning
Saemiedigkie

Sara Omma Simma

Enhetschef Samiskt språkcentrum
Saemiedigkie

N.B.

För att synliggöra och använda de samiska språken skrivs ortnamnen genomgående på samiska i denna rapport men återfinns på svenska i bilagan. Ortsnamnen är hämtade från Lantmäteriets beslutade kartmaterial. I årets lägesrapport har Sametinget valt att synliggöra och använda det sydsamiska ordet Saemiedigkie som benämning på Sametinget, Gielejarnge som benämning på Samiskt språkcentrum och Saepmie som benämning på det samiska området som sträcker sig över nationsgränserna.

Varje kapitel inleds med en sammanfattande bedömning av läget för de samiska språken.

Sammanfattning

Grunden för de samiska språkens möjligheter att främjas

I Saemiedigkies handlingsprogram för de samiska språken (kap. 1) anges att ett antal strukturella förändringar är nödvändiga för att skapa den grund som de samiska språken behöver för att bevaras och fortleva.

Utgångspunkten är det samiska folkets rätt till självbestämmande.

Gielejarnge har inte noterat några händelser under det gångna året som kan tolkas som att insatserna är i en aktiv genomförandefas från regeringens sida. Ett påbörjat arbete att utarbeta indikatorer för att på sikt genomföra en kartläggning av de samiska språkens utveckling har dock noterats. Saemiedigkies språknämnd har tagit fram ett förslag på språkpolitiskt handlingsprogram som förväntas bli antagen av plenum i en nära framtid. Den samlade bedömningen är att läget för de samiska språken inte förändrats nämnvärt sedan föregående rapport.

Språkliga resurser och språklig infrastruktur

Utvidningen av språkcentrumverksamheten till nordsamiskt och lulesamiskt område har förbättrat möjligheterna för Gielejarnge att vara en resurs i arbetet med att revitalisera de samiska språken och stärka samiskans position i samhället. Situationen har därmed förbättrats sedan föregående år. Framöver kommer anslaget för Gielejarnge att behöva stärkas på grund av den utökade verksamheten och för att kunna svara upp mot den samiska allmänhetens behov.

Vad gäller utvecklingen inom området språklig infrastruktur är den bristande utvecklingen inom samisk språkteknologi oroande. Användningen av samiska i sociala medier är fortfarande låg, vilket är allvarligt eftersom det ger en fingervisning om hur relevanta språken är för samiska barn och ungdomar.

Det krävs resurser och infrastruktur för att bedriva ett språkutvecklande och språkstärkande arbete för de samiska språken. Nödvändiga insatser inom området finns presenterade i Saemiedigkies handlingsprogram (kap. 2).

Utbildningskedjan

Om de samiska språken ska bevaras och fortleva som levande språk i Sverige är det viktigt att de samiska barnens språkutveckling främjas. Gielejarnge konstaterar att ett viktigt steg för att få barn och ungdomar produktivt samiskspråkiga är att medvetet jobba efter starka språkmodeller. Dessutom måste det finnas möjlighet att återta och stärka sin samiska genom hela livet. Därför måste en fungerande utbildningskedja, så som Saemiedigkie presenterat i sitt handlingsprogram (kap. 3), byggas upp.

Det är beklagligt att tvingas konstatera att de åtgärder som vidtagits av regeringen och ansvariga förvaltningsmyndigheter inom utbildningsområdet, varken har stärkt utbildningskedjan eller förbättrat situationen för de samiska språken under det gångna året. Gielejarnge ser det som positivt att Sameskolstyrelsen under året antagit att starka språkmodeller ska ingå i deras språkplan. Alltjämt utgör utbildningskedjan det största hindret för att stärka och bevara de samiska språken i Sverige.

Kultur bär språk, språk bär kultur

Glädjande nog finns det områden där läget för de samiska språken utvecklas i en positiv riktning. Gielejarnges bedömning är att kulturområdet är det område som visar den starkaste utvecklingen under det gångna året. Tack vare enastående insatser från samiska kulturarbetare lyfts språken genom film, litteratur, duodji och andra konstarter, inte bara inom Saemie och Sverige utan även internationellt.

Alltjämt finns det förbättringspotential inom radio och TV. Eftersom det saknas fristående samisk media så är det av extra stor vikt att public servicebolagen, Sveriges television och Sveriges radio har som mål att stärka de samiska språken i sina program. Det är även viktigt att det produceras program på alla de samiska språken. När det gäller barn och ungdomsprogram bör man sträva efter att språkmålen för programmen är hundra procent på samiska för att stärka läget för språken. Då det produceras mer samiskspråkiga barn- och ungdomsprogram i Norge och då de samiska språken är gränsöverskridande är det viktigt att den samiska publiken kan få ta del av de samiskspråkiga programmen oberoende om man är bosatt i Norge eller Sverige.

Synliggörande och statushöjande

Det går att skönja en viss positiv utveckling i fråga om synliggörandet av de samiska språken. Giellavahkku/Giellavahkko/Giellavahkko/Giällavahkkuo/Giëlevåhkoe/Språkvecka är troligen ett av skälen till utvecklingen men framför allt de samiska kulturarbetarnas och språkarbetarnas enträgna kamp att stärka och synliggöra språken. I fråga om språkens status är läget oförändrat.

Gränsöverskridande samarbete

De samiska språken korsar landsgränserna men en gemensam utmaning är att språken påverkas av det omgivande samhällets majoritetsspråk. Ett starkt språksamarbete över statsgränserna är därför angeläget för att bevara och utveckla respektive samiskt språk i en likartad riktning, oavsett i vilket land språket används. Trots att förutsättningarna vad gäller ekonomiska resurser och antalet språkbrukare skiljer sig mellan länderna förstärks det gränsöverskridande samarbetet stegvis. Den största gemensamma språkinsatsen mellan de tre sametingen är *Sámi Giellagáldu/Sáme giellagáldo/Saemien Giëlegaltije* som blev permanent under året och framöver kommer att vara en viktig resurs i arbetet med att gemensamt samla och stärka de samiska språken.

FN:s urfolksspråkdekad IDIL 2022-2032

Under FN:s urfolksspråkdekad IDIL 2022–2032 har Saemiedigkie i Sverige, Norge och Finland beslutat att arbeta gemensamt för att stärka och främja användningen av de samiska urfolksspråken. Våra gemensamma teman är språkteknologi samt barns och ungas språk.

Ett gemensamt språkteknologiseminarium *Mijá tekno* med föreläsningar, paneldiskussioner och workshops som genomfördes i maj 2022 i Luleå är en av utgångspunkterna för det språkteknologiska utvecklingsarbete som ska ske under den internationella urfolksspråkdekaden.

Čoahkkáigeassu

Doaibmajjut sámegielaidda vejolašvuhtii ovdánit

Sámedikki doaibmaprogrammas sámegielaidda várás (kap. 1) čilgejuvvojit moadde struktuvrralaš nuppástusat mat leat dárbbalaččat ráhkadan dihte vuodu maid sámegielaidda dárbbasit nu ahte galget seailut ja eallit viidáseappot. Vuolggasadji lea sámi álbmoga riekti iešmearrideapmái.

Giëlejarnge ii leat čálistan ovttage dáhpáhusa vássan jagis maid sáhtalii dulkot dan láhkai ahte árjjat leat aktiivvalaš čadahahttimuttus ráđđehusa bealis. Lea goit čálistuvvon ahte bargu lea álggahuvvon indikáhtoriid válmastit nu ahte áiggi mielde galgá sáhttit kártegoahtit sámegielaidda ovdáneami. Sámedikki giellalávdegoddi lea buktán evttohusa giellapolitihkalaš doaibmaplánii mii vurdo dohkkehuvvot dievasčoahkkimis lagamus áiggi. Árvvoštallama mielde ii leat sámegielaidda dilli rievdan namuhan veara mañimus raporta rájes.

Giellalaš resurssat ja giellalaš infrasturktuvra

Giellaguovddáža viiddiduvvon doaimmat davvisámegielaidda ja julevsámegielaidda guovlluin leat buoridan vejolašvuodaid Sámi giellaguovddáži doaibmat resursan sámegielaidda ealáskahttinbarggus ja nannemis sámegielaidda sajádaga servodagas. Dilli lea buorranan diimmá rájes. Giëlejarnge ferte dál ovddosguvlui oažžut lassejuollodeami go doaimmat leat lassánan ja go galget vástidit sámi álbmoga dárbbuid.

Go guoská ovdáneami giellalaš infrastruktuvrras lea váilevaš ovdáneapmi sámi giellateknologijjas vuorjašahtti. Sámegeleavaheapmi sosiála mediain lea ain vuollegaš, ja dat lea duodalaš dan dihte go dat čujuha man áššáiguoskevaš giella lea sámi mánaide ja nuoraide.

Resurssat ja infrastruktuvra gáibiduvvojit nu ahte sáhtta jodihit giellaovdánahtti ja giellanannen barggu sámegielaidda várás. Dárbbalaš árjjat dán suorggis gávdnojit Sámedikki doaibmaprogrammas (kap. 2).

Oahpahušviđji

Jus sámegielaidda galget seailut ja eallit viidáseappot ealli giellan Ruotas lea dehálaš ahte sámi mánáid giellaovdáneapmi ahtanuššá. Giëlejarnge gávnnahe ahte okta dehálaš lávki oažžut mánáid ja nuoraidda produktiivvalaš sámegielaidda lea dihtomielalaččat bargat nanu giellamodeallaid mielde. Dasa lassan ferte leat

vejolaš váldit ruovttoluotta ja nannet sámegeiela ollis eallima. Danin ferte doaibmi oahpahušviđji huksejuvvot, nugo Sámediggi lea ovdanbuktán doaibmaprográmmastis (kap. 3).

Lea váidalahtti go šaddá konstateret ahte doaibmabijut maid ráđđehus ja ovddasvástideaddji hálddašaneiseváldit oahpahušsuorggis, eai leat nannen oahpahušviđji dahje buoridan dili sámegeielaid várás vássan jagi. Gíelejarnge mielas lea buorre go Sámeskuvlastivra dán jagi lea dohkkehan nanu giellamodeallaid Sámeskuvlastivra giellaplánas. Muhto oahpahušviđji lea stuorimus hehttehus sámegeielaid nannemis ja seailuheamis Ruotas.

Kultuvra guoddá giela, giella guoddá kultuvrra

Lea illudahtti go gávdnojit suorggit gos sámegeielaid dilli lea ovdánan buori guvlui. Gíelejarnge árvvoštallama mielde lea kultuvrasuorgi okta suorgi mii čájeha nannoseamos ovdáneami vássan jagis. Sámi kulturbargiid árijaid dihte loktejuvvo giella filmmain, girjjálašvuodas, duojis ja eará dáiddasurggiin, ii dušše Sámis ja Ruotas, muhto maidai riikkaidgaskasaččat.

Muhto gávdno maid buoridanmunni radios ja TVas. Go váilo friddja sámi media lea hirbmat dehálaš ahte public service fitnodagain Sveriges television ja Sveriges radios leat ulbmilat ahte galget nannet sámegeielaid prográmmainis. Lea maid dehálaš ahte buvttaduvvojit prográmmat buot sámegillii. Go guoská mánáid- ja nuoraidprográmmaide fertejit rahčat dan ovdii ahte giellaulbmilat prográmmaiguin leat čuohti proseantta sámegillii nannendihte sámegeielaid dili. Norggas buvttadit eanet sámegeielat mánáid- ja nuoraidprográmmaid ja go sámegeielat leat rájárastideaddji lea dehálaš ahte sámi geahččit ja guldaleaddjit sáhttet čuovvut sámegeielat prográmmaid beroškeahhtá orrut go Norggas dahje Ruotas.

Čalmmusteapmi ja árvvu lokten

Sáhtta vuohttit smávva positiivvalaš ovdáneami go guoská sámegeielaid čalmmusteami. *Giellavahkku/Giellavahkko/Giellavahkko/Giellavahkkuo/Gíeleváhkoe/Språkvecka* lea okta ágga ovdáneapmái muhto eareliiggánit sámi kulturbargiid ja giellabargiid nággáris rahčamuš giela nannemis ja čalmmusteamis. Go guoská giela árvodási lea goit dilli seammálágan.

Rájárastideaddji ovttasbargu

Sámegeielat rasttildit riikkarájiid ja oktasaš hástalus lea ahte giella váikkuhuvvo servodaga váldogielain. Nanu giellaovttasbargu stáhtarájiid rastá lea dárbbasahtti go galgá seailuhit ja ovddidit iešguđetlágan sámegeiela seammá guvlui, beroškeahhtá guhtemuš riikkas giella geavahuvvo. Vaikko eavttut eai leat seammaláganat riikkain go guoská ruđalaš resurssaid ja giellageavaheaddjilogu nanusmuvvá rájárastideaddji ovttasbargu dađi mielde. Vuosttas oktasaš giellaárjja sámedikkiid gaskal lea *Sámi Giellagáldu/Sáme giellagáldo/Saemien Gíelegaaltije* mii šattai bistevaš doaibma vássan jagis ja šaddá ovddosguvlui maid dehálaš resursan go oktasaččat galget čohkket ja nannet sámegeielaid.

IDIL 2022-2032

ON:a álgoálbmotgiela logijageáigodagas (IDIL) 2022-2032 lea Sámediggi Ruotas ovttas Norgga ja Suoma Sámedikkiin mearridan ovttasbargat sámegeielaid nannemis ja ovddideamis. Giellateknologijja ja mánáid ja nuoraid giella šaddet oktasaš fáttat.

Oktasaš giellateknologijjaseminára Mijá tekno mii čađahuvvoi ovttas Sámedikkiin Suomas, Norggas ja Ruotas lea okta vuolggasadjii mii fátmastuvvo giellateknologálaš ovdánahttinbarggus riikkaidgaskasaš eamiálbmotgiela logijageáigodagas.

Tjoahkkájgäsos

Biedjamdago vuodoj sáme gielaj máhttelisvuodajda ávdeduvvat

Sámedikke doajmmaplánan sáme gielajda (1.kap.) diededuvvá moadda struktuvralasj rievddadusá li dárbulattja dagátjit vuodov majt sáme giela dárbaži bisodittjat ja gávnnutjit ávdđálijguovlluj. Vuodo I sáme álmuga riektá iesjmierredibmáj.

Giellaguovdásj ij la gávnnam moadda vidjurja vásse jagen ma la máhttelisá tjielggiduvvat náv gák dago li dájmalasj tjadádimájggegávdan ráddidusás. Álgadum barggo gárvedit merkajt boahhteájggáj tjadádit guoradallamav sáme gielaj ávdđánimes la huoman gávnaduvvam. Sámedikke giellasierreráde I gárvedam oajvvadusáv giellapolitijikalasj doajmmaprogrammaj mij vuordeduvvá dáhkkiduvvat állestjáhkanimes boahhteájgen. Tjoahkke árvustallam la vijor sáme gielajda ij la rievddaduvvam tsuojggusit ávdep diedádusá rájes.

Gielak luohko ja gielak infrastruktuvrra

Giellaguovdásj dájma vijdedibme nuorttasáme ja julevsáme guovlluj la buoredam máhttelisvuodajt Sáme giellaguovdátjij luohkon árrat bargon álládit sáme gielajt ja nanustahttet sáme giela sajádagáv sebrudagán. Vijor la dajna buoreduvvam vásse jage rájes. Vuosstájvásteduvátjit sáme álmuga dárbov ja lasedum dájma diehti de I dárbulasj nanustahttet biednikluohkov Giellaguovdátjij ávdđálijguovlluj.

Ávdđánime gáktuj gielak infrastuktuvra guovlon la vánés ávdđánibme sáme giellatekologiddjan hudjalis. Sáme giela adno sociálasj mediajn la vilá vuollegis, mij la duodalasj danen gá vuoset man ájnasa giela li sáme mánájda ja nuorajda

Rávkaduvvi luohko ja infrastruktuvrra dájmadittjat giellaávdđánahttem bargov sáme gielajda. Dárbulasj dago guovlon gávnnuji vuosedum Sámedikke doajmmaprogramman (2.kap.)

Áhpadustjuovos

Jus sáme giela galggi bisoduvvat ja viessot ávdđálijguovlluj viesso giellan Svierigin de I ájnas sáme mánáj giellaávdđánibme ávdeduvvá. Giellaguovdásj gávnná ájnas lávkke oattjotjit mánájt ja nuorajt dájmalattjat sáme gielagin la ájggomusájn barggat nanos giellabarggovuogij milta. Duodden dasi háhttuji gávnnut máhttelisvuoha ruoptusvállidet ja nanustahttet ietjasa sáme gielav vissoma tjadá. Danen háhttu dájmalasj áhpadustjuovos, náv gák Sámedigge I vuosedam sijá doajmmaprogramman (3.kap.), vuododuvvat.

Le surgulasj gávnnat biedjamdago ma li tjadáduvvam ráddidusás ja ávdásvástediddje tjuottjudusfábmudagájs áhpadusguovlon, ij la nanustahttam áhpadustjuovvusav ij ge buoredam vidjurav sáme gielajda vásse jagen. Giellaguovdásj árvustallá buorren Sámeskávllástivrra dán jagen la dáhkkidam nanos giellabarggovuoge galggi gávnnut Sámeskávllástivra giellaplánan. Vilá I áhpadustjuovos stuorámus hieredis nanustahtátjit ja bisodittjat sáme gielajt Svierigin.

Kultuvrra I giellaguodde, giella I kultuvrraguodde

Le ávvulasj gá gávnnuji guovlo gánná vijor sáme gielajda ávdđán buoragit. Giellaguovdátja árvustallam la kultuvrraguovllo I guovllo mij vuoset nanusamos ávdđánimev vásse jagen. Mihtos dahkusij sáme kultuvrrabarggijs giela vuojnnusij buvteduvvi filma, girjálásjuoda duoje ja ietjá dájdatjerdaj baktu, ij dássjá val Sámeednamin ja Svierigin ájnat aj rijkajgasskasattjat.

Vilá gávnnu buoredimmáhttelisvuoha rádion ja TV:an. Danen gá fájllu aktijmahtes sáme media de I sierra ájnas public service vidnudagá Svieriga televisjávnnán ja Svieriga rádion la ulme nanustahttet sáme gielajt daj programmajn. Le aj ájnas dagáduvvi programma gájkka sáme gielajda. Mánáj ja nuorájprogrammaj gáktuj lulu rahtjat giellaulme programmajda li állásit sáme giellaj nanustahtátjit vidjurav giellaj. Gá dagáduvvi ienep sáme gielak mánáj- ja nuorájprogramma Vuonan ja gá sáme giela li rájij rástá de I ájnas sáme gáhttje bessi sáme gielak programmajda säbrrat vájku árru Vuonan jali Svierigin.

Vuojnusij buktem ja stáhtusalediddje

Máhttelis la vuojnnet vissa buorre ávddánimev sáme gielaj vuojnusij buktema gáktuj. Giellaváhkko I akta jáhkkelis árijs ávddánibmáj valla ávdemusat sáme kultuvrrabarggij ja giellabarggij sávres oajbbom nanustahttet ja vuojnusij buktet gielajt. Gielaj stáhtusa gáktuj la huoman vijor sámmiláhkáj.

Rájij rastá aktisasj barggo

Sámegiela li rájij rastá ja aktisasj ávtjimus la giela bájnatjuvvi birástahte sebrudagá ienepláhkogielas. Nanos giellaaktisasj barggo rijkarájij rastá I danen ájnas bisodittjat ja ávddánahtátjit fárttáhasj sáme gielav sámmilágásj guovlluj, vájku makkir rijkan aneduvvi. Vájku ávdeldime ekonomalásj luohkoj ja giellaaddnij luohko gáktuj sierat rijkaj gaskan de nanustahteduvvá rijkaj rájij aktisasj barggo lávkes lávkkáj. Stuorámus aktisasj gielladahko gálmá sámedikke gaskan la Sáme Giellagáldo mij sjattáj stuoves jagen ja ávddálijguovlluj la ájnas luohkko bargon aktisattjat tjoagget ja nanustahttet sáme gielajt.

IDIL 2022-2032

AN:a álgoálmukgiellajahkelågon (IDIL) 2022-2023 la Svieriga Sámedigge aktan Sámedikkij Vuonan ja Suoman mierredam barggat aktisattjat nanustahtátjit ja ávdedittjat sáme álgoálmukgielaj anov. Giellateknologiddja ja mánáj ja nuoraj giella galggi árrrot aktisasj teman.

Aktisasj giellateknologiddjaseminárra *Mijá tekno* mij tjadáduváj aktan Sámedikkij Suomas, Vuonas ja Svierigis la akta vuodojs ma galggi gávnnut giellateknologidjalasj ávddánimbargon rijkajgasskasasj álgoálmukjahkelågon.

Tjåhkkejgiessem

Dago sáme gielaj máhttelisvuodajda ávvdánit

Sámedigge dahkoprogáramman sáme gielajda (kap. 1) vuoseda struktuvralatj virtodimijt masa lá dárrbo vuorov dahkat mav sáme giela dárbahi anedit ja viessot. Vuorro lá sáme álbmuga rákkta ietj mierredit.

Giellaguovdátj ij lá vuajdnám akktak sájjtemav vássej jáben mij vuoseda ahte bargo lá aktijvalatj tjaradimájgen rárridusa bielest. Álgedum barrgo indikatuvrajt dahkat ájge mehti guoradallat sáme gielaj ávvdánimev lá vujdnun. Sámedigge giellasábberárre lá válldám ájvvádasav giellapolitijkalatj dahkoprogárammaj mav vuarrdá gallgá duhkkiuvvut állestjåhkánimest lagos báhtejájgen. Tjåhkkekerustallama mehti sáme gielaj vijor ij lá virrtum ávdep tjállaga rájest.

Gielalatj resursa ja gielalatj infrastruktuvra

Giellaguovdátja vijdedibme nuarrtasáme ja julevsáme dáfojda lá buoredam Sáme giellaguovdátja máhttelisvuodajt resurrsan árrrot bargon álládahttet sáme gielajt ja ninnit sáme giela sajev sebrudagan. Vijor lá dan láhkáj buorránam ávdep jábe rájest. Giellaguovdátj dárbaha báhtejájgen ienap bednigijt vijdedum dájmá dihta ja vaja máhttet ullit sáme álbmuga dárbojt.

Ávvdánime hárráj gielalatj infrastruktuvra sinne lá nievres ávvdánibme sáme giellateknologijaj alvos. Sámegiela adnem sosiála mediain lá ájn vuállegatj mij lá alvos danen gu dat vuoseda man ájnas giella lá sáme mánájda ja nuorajda.

Verrtiji resursa ja infrastruktuvra gávdnut jus gallgá sáme gielajt ávdedit ja ninnit. Dárbulatj dago dán dáfo sinne gávdnuji Sámedigge dahkoprogáramman (kap. 2).

Lieradusrigge

Jus sáme giela gillgi aneduvvut ja viessot Sverjin lá ájnas ahte ávdeda sáme mánáj giellaávvdánimev. Giellaguovdátj hállá akkta ájnas lávve dahkat mánájt ja nuorajt produktijvaladtjat sámegielagin lá nanos giellamodiellaj barrgat. Verrtija áj gávdnat máhttelisvuohta ruvtujt válldet ja ninnit ietjas sámegielav álles

viessomav. Danen verttija lieradusrigge mij dájbmá tseggiduvvut, návtt gukkte Sámedigge lá vuosedam ietjas dahkoprogáramman (kap. 3).

Lá vájvve gávdnat ahte dago ma lá tjaraduvvum rárriidusast ja vásstedájje tjuotjuoduvvudávdádtjast lieradusdáfón ällá ninnim lieradusriggeve jala buoredam sáme gielaj vijjurav ávddep jáben. Giellaguovdátj adná lá buorak gu Sámeskávvllástivvra dán jáben lá duhkkidum nanos giellamodiella gillgi tjárrgat Sámeskávvllástivra giellaplánan. Lieradusrigge lá ájn stuoramus hieredibme ninnit ja ájmon adnet sáme gielajt Sverjin.

Kultuvvra guaddá gielav, giella guaddá kultuvrav

Lá buorak gu gávdnuji dáfo gunne sáme gielaj vijor ávvdána buorak hárráj. Giellaguovdátja merustallam lá ahte kultuvvra lá dat dáffo mij vuoseda ninnusumos ávvdánimev ávddep jáben. Giela luggnjiduvvuji filma, litteratuvra, duoje ja ietjáj kánnstáháme bakkto kultuvvrabarrgajij ávdos bargo tjara, ij bär Sámeiednamin ja Sverjin ájnat áj rijkajgasskasadtjat.

Ájn lá máhttelis buoredit vijjurav radio ja tv sinne. Gu ij gávdnu frijja sáme media dá lá alvos ájnas ahte public service vidno Sveriges television ja Sveriges radio idni ulmev ninnit sáme gielajt ietjase progárammajn. Lá áj ájnas dahkat progárammajt gájk sáme gielajn. Mánáj- ja nuorajprogárammajn berruja rahtjat dasa ahte giellaubme lá tjuohte prosienta sáme giellan gu dat ninnija gielaj vijjurav. Danen gu ienap sáme giellak mánáj- ja nuorajprogáramma dagaduvvuji Vuonan ja sáme giela risstiji griensav lá ájnas sáme gáhttjaja jala gulldalieje udtju gáhttjat jala gulldalit sáme giellak progárammajt vajku jus urru Vuonan jala Sverjin.

Vujdnusij biejjat ja árvov luggnjit

Máhtta vuájdnet sámes buorak ávvdánimev gu vujdnusij biejjá sáme gielajt.

Giellavahkko/Giellavahkko/Giellavahkko/Giellavahkkuo/Gielevåhko/Språkvecka lá akkta árre ávvdánibmáj män ávdemusat sáme kultuvvrabarrgajij ja giellabarrgajij rahtjam ninnit ja vujdnusij biejjat gielajt. Gielaj árvo hárráj ij lá akktak virrtum.

Akktanbarrgo griensaj rasstá

Sáme giela risstiji rijkagriensaj ja akktasatj ávvtjimus lá ahte giela bájnedeuvvuji sebrudaga ienaplågogielast. Nanos giellaakktanbarrgo rijkagriensaj rasstá lá danen ájnas ájmon adnet ja ávdedit fárrta sáme giellav sámmilågátj hárráj, vajku man rijkkan giella anedeuvvuja.

Akktanbarrgo griensaj rasstá ninnideuvvuja låvkest låvvkáj vajku vijjura bedniga hárráj ja giellaadnejlågo hárráj ällá sámmi rijkajn. Stuoramus ikktisatj gielladahko gålbmå sáme digge gaskan lá *Sámi Giellagáldu/Sáme giellagáldo/Saemien Gielegaalte* mij stuoves sjaddaj dán jáben ja gallgá báhtejåjgen årrot ájnas resurssa bargon ikktisadtjat tjuhkkit ja ninnit sáme gielajt.

IDIL 2022-2032

IN:a állgoålbmugielaj lågev jábe (IDIL) ájgen 2022-2032 lá Sámedigge Sverjin akktan sáme diggij Vuonan ja Suoman mierredam akktan barrgat ninnit ja ávdedit sáme állgoålbmugielaj adnemav. Giellateknologija ja áj mánáj ja nuoraj giella sjiddi ikktisatj tiema.

Ikktisatj giellateknologijaseminára *Mijá tekno* mij tjaraduvvuj akktan sáme diggij Suoman, Vuonan ja Sverjin lá akkta vuorro giellateknålgålatj ávdedit bargon rijkajgasskasatj állgoålbmugielaj lågev jábe sinne.

Tjohkehteme

Råajvarimmie maadtose ihke saemien gieli nuepieh övtiedidh

Saemiedigkien dahkoeprogrammesne saemien gielide (kap.1) tjåadtjoen ahte lãhkoe strukturelle jeatjahtetm leah daerpies ihke maadtoem skaepiedidh juktie saemien gielide edtjeh vaarjelidh jìh jieleddh.

Aalkoetsiehkìe lea saemien almetji reaktah jìjtjereeremasse.

Gìelejarnge ij leah tjaelielamme naan heannadimmieh jaepesne mah maehtien toelkkeh juktie barkoeh reerenassen raedtete leah akten eadtjohke tjìrrehtimmieboelhesne. Aalkoebarkoem ihke indikaatorigumie barkedh juktie bãetije biejjide goerhtallemem darjodh saemien gieli övtiedimmijste, lea tjaelielamme. Saemiedigkien gielimoenhtse lea vaalteme bæjjese uvtelassem gielpolitihken dahkoeprogrammese mij veanhteden pleenumistie rætnoe vaeltedh. Tjåanghkan illeldahke lea ahte tsiehkìe saemien gielide ij leah jeatjahteteme minngemes reektehtsistie.

Gieli vierhtie jìh gieli infrastruktuvre

Vjìfriedimmie gielerjarngegihtelimmete noerhtesaemien jìh julevsaemien dajvide lea bueriedamme nuepide Saemien gielerjarnge ihke vierhtiem årrodh barkojne saemien gielide jealajehtedh jìh saemien gieli posisjovnem siebriedahkesne nænnoestidh. Tsiehkìem lea dan gaavhtan bueriedamme övtebe jaepeste. Bãetije biejjide lea daerpies beetnehvierhtieh nænnoestidh vjìrebe gihtelimmien gaavhtan jìh juktie saemiej daerpiesvoetide vaestiedidh.

Jis gieli infrastruktuvren bijre ussjedibie, lea dihte tjomperdimmie juktie nåake övtiedimmie saemien gielateknologjesne. Nuhtjemem saemiengìeleste sosiaale meedijinie lea annje vaenie, mij sjædta aalvere dan gaavhtan dihte vuesehte mij sjiehteles saemiengìelide leah saemien maanide jìh noeride.

Krievien vierhtie jìh infrastruktuvre ihke aktem gielievtiedimmie- jìh gielenænnoes barkoem saemien gielide darjodh. Daerpies barkoeh aamhtesisnie gååvnese Saemiedigkien darjomeprogrammesne (kap.2).

Ööhpehtimmiesieve

Jis saemien gielide edtjeh vaarjelidh jìh bãetije biejjide jieleddh goh jielije gielh Sveerjesne lea vihkeles saemien maanaj gielievtiedimmie övtiedieh. Gielerjarnge vuajna aktem vihkeles sillem juktie maanah jìh noerh edtjeh saemiestidh, lea ihke barkedh nænnoes gielomodelli mietie. Aaj tjuara gååvnesidh nuepiem ihke bãåstede gieltem vaeltedh jìh saemien maadtoem nænnoestidh abpe jieliemisnie. Dan gaavhtan tjuara aktem juhtije ööhpehtimmiesievem bæjjese bigkedh, numhtie guktie Saemiedigkie vuesiehtamme altese darjomeprogrammesne (kap.3).

Gaatelassjeme lea, ihke tjoerebe konstateredh ahte barkoesuerkieh mah reerenasse jah diedteguedtije reeremyjjesfaamoeh ööhpehtimmiesuerkesne vaalteme, eah gan nænnoestamme ööhpehtimmiesievem jallh bueriedamme tsiehkìem saemien gielide, jaepesne mij vaaseme. Gielerjarnge vuajna positjive ihke Saemieskuvleståvroen daan jaepien mieteme ihke nænnoes gielomodellh edtjeh meatan Saemieskuvleståvroen gielsesjesisnie årrodh. Annje lea ööhpehtimmiesieve stööremes heaptoe ihke saemiengìelide nænnoestidh jìh vaarjelidh Sveerjesne.

Kultuvre gieltem guadta, gieler kultuvrem guadta

Hijven gujht, gååvnese dajvh gusnie tsiehkìe saemiengìelide positjive geajnosne övtede. Gielerjarnge aerviedimmie lea ahte kultuvredajvem lea biehkìem mij vuesehte bööremes övtiedimmie jaepesne. Buerie barkoeh saemien kultuvrebarkijjstie gielide lutnjen, filmh, litteraturh, vætnoeh jìh jeatjah kånsti gaskoeh, ij leah ajve Saepmesne mohte aaj Sveerjesne jìh aaj internasjonaalesne.

Annje bueriedimmiepotensiaale gååvnese raadijovisnie jìh televisjovnesne. Gosse ij gan frìjje saemien meedije gååvnesh, lea vihkeles ihke public service bolaagide Sveerjen televisjovne jìh Sveerjen raadijove, ulmiem utnieh saemien gielide nænnoestidh dej programmene. Aaj vihkeles ahte programmh darjoen gaajkhk saemien gieline. Gosse maanaj jìh noereprogrammi bijre ussjedibie tjoerebe gæmhpodh juktie gielerulmieh programmide leah tjuetie prosente saemiengìelesne ihke gielide nænnoestidh. Gåæssie jienebh saemiengìeli maana- jìh noereprogrammh Nöörjenbielesne darjoen jìh saemiengìelide eah raasth gan utnieh, lea vihkeles

ihke saemien goltelæjjah jïh vuartasjæjjah mæhtieh programmide vuejnedh jïh goltelidh seamma sahtj jis Sveerjesne jallh Nöörjesne årroeminie.

Gåhtsajehteme jïh staatusebueriedimmie

Gåarede vuejnedh ohtje positijve övtiedimmiem saemiengïeli gåhtsajehtemen bijre. *Gïelevåhkoe* lea veanhtoe akten gaavhtan dan övtiedæmman mohte inhtsie saemien kultuvrebarkiji jïh gïelebarkiji gæmhpomem ihke saemiengïelide nænnoestidh jïh gåhtsajehtedh lea sjïere. Gyhtjelassem gïeli staatusi bijre lea tsiehkie badth ov-jeatjatehtien.

Raasteektiebarkoe

Saemien gïelh eah raasth utnieh jïh ektievoeten gæmhpome lea guktie gïelide tsevtsien siebriedahken jienebelåhkoegïeleste. Nænnoes gïeleektiebarkoe staateraasti bijjelen lea dan gaavhtan vihkeles ihke vaarjelidh jïh fiere saemien gïelem övtiedidh seamma otnjegasse, seamma sahtj mij laantesne gïelem soptseste. Læjhkan gosse beetnehvierhtie jïh man gellieh mah saemiestieh lea ovmesse laanti gaskoeh, raasteektiebarkoem nænnoste buerebe buerebe. Stööremes ektievoeten gïelebarkoe dej golme saemiedigkiej gaskoeh lea Saemien gïelegaaltije mij ihkuve jaepesne sjïditi jïh bæetije biejjide vihkeles vierhtie barkojne sjædta, juktie ektievoetine tjöönghkedh jïh nænnoestidh saemiengïelide.

IDIL 2022-2032

FN:n aalkoealmetjigïeledekaade (IDIL)nuelesne 2022-2032 lea Saemiedigkie Sveerjesne Saemiedigkien ektievoetine Nöörjesne jïh Sævmesne nænnoestamme ihke ektievoetine barkedh ihke nænnoestidh jïh evtiedidh nuhtjemem saemiej aalkoealmetjigïelide. Gïeleteknologije jïh aaj maanaj jïh noeri gïelh leah ektievoeten aamhtesh.

Ektievoeten gïeleteknologijeseminaare *Mijá tekno* mij tjïrrehtin Sævmie, Nöörje jïh Sveerjen ektievoetine lea akte aalkoetsiehkijste mij edtja meatan gïeleteknologijen övtiedimmiebarkosne årrodh, internasjonaaale aalkoealmetjigïeledekaadesne.

Summary

Measures for creating a base for the promotion of the Sami languages

In Saemiedigkies' action plan for the Sami languages (chapter 1) a number of structural changes are given that are necessary to create the base required for the Sami languages to be preserved and to survive. The starting point is the Sami people's right to self-determination.

Gïelejarngje has not noted any actions from the side of the Swedish government during the last year that can be interpreted as being part of an active implementation phase. A commencement of work related to the drawing up of indicators which can, in the long-term, be used to map the development of the Sami languages has however been noted. Saemiedigkies' language committee has produced a proposal for a language policy action plan that is expected to be adopted by the plenum in the near future. The overall assessment is that the current status for the Sami languages has not changed significantly since the previous report.

Language resources and language infrastructure

Expansion of the language centrum's area of activities to include the North Sami and Lule Sami areas has improved the possibilities for the Sami language centrum to be a resource in the work with revitalizing the Sami languages as well as strengthening the Sami languages' position in society. The situation has therefore improved since last year. In the future, the funding for Gïelejarngje will need to be strengthened due to the increased level of activities and to be able to meet the needs of the Sami community.

With regards to development within the area of language infrastructure, the lack of development within Sami language-technology is worrying. The use of the Sami languages in social media is still low, and this is a point of concern as it reflects how relevant the Sami languages are for Sami children and youth.

Both resources and infrastructure are necessary to implement language development and activities related to strengthening the use of the Sami languages. Necessary measures within the area are presented in Saemiedigkie's action plan (chapter 2).

The chain of education

If the Sami languages are to be preserved and survive as viable languages in Sweden, then it is important to encourage language development for Sami children. Giëlejarngé notes that an important step towards the active use of the Sami languages amongst children and youth is to consciously work with strong language models. As well as this, there must always be the possibility to retake and strengthen one's own connection to the Sami languages. Therefore, a well-functioning chain of education, such as the example presented in Saemiedigkie's action plan (chapter 3) must be built up.

It is lamentable to conclude that the measures taken by the Swedish government and responsible authorities within the field of education have neither strengthened the chain of education nor improved the situation for the Sami languages during the past year. Giëlejarngé welcomes the fact that the Sami Education Board has, during this year, adopted the proposal that strong language models should be included in the Sami Educations Board's language plan. Shortcomings in the chain of education still represent the largest obstacle to the strengthening and preservation of the Sami languages in Sweden.

Culture carries language, language carries culture

Fortunately, there are areas where the situation for the Sami languages have developed in a positive direction. Giëlejarngé concludes that the field of Sami culture is the area that has shown the strongest development during the past year. Thanks to outstanding contributions from those working with Sami culture, the Sami languages have been raised in film, literature, duodji and other arts, not only in Sápmi and Sweden but also internationally.

There is still potential for improvements within radio and TV. As there is no freestanding Sami media, it is of extra importance that the public service companies Sveriges Television and Sveriges Radio have the goal of strengthening the Sami language in their programmes. It is also important that programmes are produced in all of the Sami languages. With regards to children and youth programmes, the language goal should strive towards using Sami languages for one hundred percent of the programme content in order to strengthen the position of the Sami languages. As more children and youth programmes in the Sami languages are produced in Norway and, as the Sami languages are transborder, it is important that Sami viewers can access programmes in the Sami languages irrespective of if they live in Norway or Sweden.

Highlighting and promoting

A slight positive development can be seen with regards to the lifting and highlighting of the Sami languages. *Giellavahkku/Giellavahkko/Giellavahkko/Giällavahkkuo/Giëlevåhkoe/Sami language week* is most likely one of the reasons for this development, but primarily it is due to the earnest struggle to strengthen and highlight the Sami languages by those working with Sami culture and language. The status of the Sami languages remains, however, unchanged.

Transborder cooperation

The Sami languages cross national borders and a common challenge is that all of the Sami languages are affected by the majority language spoken in the surrounding society. A strong cooperation across national borders with regards to language is therefore important in order to preserve and develop each respective Sami language in a similar direction, regardless of in which country the language is used. Even though the conditions regarding financial resources and the number of people using a language vary between countries, the transborder cooperation is step-by-step being strengthened. The largest common language related measure for the three Sami Parliaments is *Sámi Giellagáldu/Sáme giellagáldo/Saemien Giëlegaaltije*. This is now a permanent feature and will be an important resource in the future for the common work towards uniting and strengthening the Sami languages.

IDIL 2022-2032

As part of the UN's International Decade of Indigenous Languages (IDIL) 2022-2032 Saemiedigkie in Sweden along with Saemiedigkie in Norway and Finland have resolved to work together to strengthen and promote the use of the Sami indigenous languages. The common themes will be language-technology along with language-use amongst children and youth.

The common language-technology seminar *Mijá tekno* which was a collaboration between Saemiedigkie from Finland, Norway and Sweden, was one of the starting points for the language-technology development work that will be undertaken within the framework of the International Decade of Indigenous Languages.

2022-2032 | INTERNATIONAL DECADE OF
Indigenous Languages

1. Grunden för de samiska språkens möjligheter att främjas

I detta kapitel beskrivs vad som skett under 2022 beträffande insatser som Saemiedigkie i sitt handlingsprogram bedömt skulle lägga grunden för de samiska språkens möjligheter att främjas.

Bedömning:

Inga händelser har noterats under det gångna året som kan tolkas som att insatserna är i en aktiv genomförandefas från regeringens sida förutom ett uppdrag att utarbeta indikatorer som gör det möjligt att följa minoritetsspråkens utveckling. Uppdraget är ett steg i rätt riktning.

Saemiedigkies språknämnd har tagit fram ett förslag till språkpolitisk strategi som förväntas bli antaget av plenum i en nära framtid.

Läget för de samiska språken har inte förändrats nämnvärt sedan föregående års rapport.

Handlingsprogram för bevarande av de samiska språken

Saemiedigkies handlingsprogram från 2020 bereds inom Regeringskansliet. Det ligger tillsammans med Institutet för språk och folkminners handlingsprogram för bevarande av minoritetsspråken till grund för regeringsuppdraget att Saemiedigkie ska vidta språkvårdande insatser samt arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla de samiska språken.

Lag som säkerställer samernas språkliga rättigheter

I februari 2021 hemställde Saemiedigkie till regeringen om en särskild lag som säkerställer samernas språkliga rättigheter. Saemiedigkie har inte fått svar på hemställan under 2022.

Att en sådan lag är möjlig ser vi i andra nordiska länder. I Norge är de samiska språken likvärdiga med norska (*Språklova*¹) sedan den 1 januari 2022. Lagen ska utgöra en garanti för att staten uppfyller de språkliga rättigheter som språkens användare har tillerkänts genom lagstiftning och internationella överenskommelser. Gjelejarngje anser att Norges tydliga markering av de samiska språkens status är ett föredöme och att det är viktigt att statusen för de samiska språken inte är lägre i Sverige. Det är därför fortsatt av stor vikt att en särskild språklag kommer på plats.

Språkpolitisk strategi

Saemiedigkie har ett ansvar att leda det samiska språkarbetet. Saemiedigkies språknämnd har under slutet av 2022 remitterat ett förslag på en språkpolitisk strategi till sametingspartier, samiska organisationer och samiska allmänheten. Strategin anger riktningen för arbetet med de samiska språken för att de ska bli levande och välmående språk i Sverige. Utifrån inkomna synpunkter har strategin justerats och språknämnden har lämnat förslaget till språkpolitisk strategi till styrelsen för beredning inför plenum i maj 2023.²

De samiska språkens utveckling över tid

Saemiedigkie föreslog i handlingsprogrammet att regelbundna kartläggningar ska göras av de samiska språken i fråga om vilka hinder, utmaningar och möjligheter på individ- och samhällsnivå som finns. I ett regeringsuppdrag som Saemiedigkie har fått ska indikatorer tas fram i dialog med Institutet för språk och folkminnen

---

¹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42>

² Språknämndens protokoll 2022-12-05 [174004 \(sametinget.se\)](https://sametinget.se)

(ISOF), indikatorer som gör det möjligt att följa minoritetsspråkens utveckling över tid. Dessa indikatorer ska vara kopplade till målen för språkarbetet, avspegla måluppfyllelsen och vara uppföljningsbara.³

Gälejarne ser uppdraget som ett steg i riktning mot regelbundna kartläggningar av språkens utveckling. Under 2022 har Saemiedigkie och ISOF haft fyra möten och Saemiedigkie har initierat ett samarbete med institutionen för språkstudier vid Umeå universitet avseende uppdraget.⁴

Språkanslag för stöd till de samiska språken

Saemiedigkie äskar i sitt budgetunderlag om ett språkanslag för de samiska språken. Ett budgetanslag för de samiska språken behövs på samma sätt som det finns ett anslag för samisk kultur, dels för att markera vikten av det samiska språkarbetet, dels för att tydligare markera ett självbestämmande över språkfrågor som följer av att Saemiedigkie är ett folkvalt organ.

Så länge barn lär sig samiska finns det hopp för de samiska språken. Förskola och skola är viktiga institutioner för att stödja, komplettera och förstärka språkinläringen. Foto: Nadja Grundström Fjellner.

³ Kulturdepartementet <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=22361>

⁴ Samarbetspartner i förstudien: Kartläggning av de samiska språken, <https://www.sametinget.se/88549>

2. Språkliga resurser och språklig infrastruktur

Det krävs resurser och infrastruktur för att kunna genomföra och driva ett språkutvecklande och språkstärkande arbete. Nödvändiga insatser inom området finns presenterade i kapitel 2 i Saemiedigkies handlingsprogram.

Bedömning:

Utvidgningen av språkcentrumverksamheten till nordsamiskt och lulesamiskt område har förbättrat möjligheterna för Gielejarngge att vara en resurs i arbetet med att revitalisera de samiska språken och stärka samiskans position i samhället. Situationen har förbättrats sedan föregående år. Framöver kommer anslaget för Gielejarngge att behöva stärkas på grund av den utökade verksamheten och för att kunna svara upp mot den samiska allmänhetens behov.

Den bristande utvecklingen inom samisk språkteknologi är oroande. Användningen av samiska i sociala medier är fortfarande låg, vilket är allvarligt eftersom det ger en fingervisning om hur relevant språken är för samiska barn och ungdomar.

Det krävs resurser och infrastruktur för att bedriva ett språkutvecklande och språkstärkande arbete.

Att främja och stimulera användningen av samiska

Gielejarngge utvidgas som språklig resurs

Gielejarngge har sedan 2010 haft till uppgift att främja och stimulera till ökad användning av de samiska språken, stärka de samiska talarna, utveckla metoder för språkrevitalisering samt verka för att synliggöra och öka statusen för de samiska språken. Utifrån Gielejarngges samlade erfarenheter har regeringen under 2022 förstärkt det minoritetspolitiska arbetet och etablerat språkcentrum för de nationella minoriteterna. Det har även inneburit en utvidgning av Gielejarngges verksamhet.

Under 2022 har verksamheten fördubblats och Gielejarngge har etablerats i Giron och Jåhkåmåhkke. Detta är viktigt för att kunna främja och stimulera användningen av alla de samiska språken på svensk sida och stärka de samiska talarna oavsett bostadsort. Framöver behöver anslaget för Gielejarngge höjas på grund av den utökade verksamheten.

Tolkning som ett sätt att synliggöra och öka användningen

Sáminuorra, det samiska ungdomsförbundet i Sverige, har även under 2022 i samarbete med Gielejarngge genomfört simultantolkning vid förbundsmötet på två samiska språk genom att använda appen *Interactio*. Sáminuorra skriver: "Det är ett bra tillfälle för både de som har språket med sig och för de som håller på att lära sig, att höra de samiska språken under möten. Dessutom är det ett bra tillfälle att bli van vid andra samiska språk och höra att det inte är svårt att förstå andra varieteter och dialekter. Till kommande år vill vi utveckla tolkningen under förbundsmötet och ha två tolkar per språk; en med god erfarenhet av tolkning för att bistå med handledning, hjälp och avlastning till den yngre som tolkar. Vi ser att denna del går att utveckla till en slags snabbutbildning för unga tolkar." Gielejarngge ser positivt på Sáminuorras engagemang för de samiska språken.

Språköverföring genom mentorprogram

Gielejarngge har anpassat en språköverföringsmetodik utvecklad av professor emeritus Leanne Hinton från University of California i Berkeley till samiska förhållanden. Metoden har fått namnet mentorprogram och syftet är att stimulera lärlingarna till aktiv språkanvändning i vardagliga situationer. Gielejarngge har sedan starten 2011 genomfört elva mentorprogram inom syd-, ume-, lule-, nordsamiska och ett i samarbete med Sáminuorra riktat enbart mot ungdomar.

Det sydsamiska mentorprogrammet *Åarjel* har pågått november 2021 till september 2022. I det har 24 personer deltagit, varav 14 lärlingar och 10 mentorer. Bland annat har fyra gemensamma träffar på sydsamiska genomförts. Metoden erbjuder en möjlighet för passiva talare att bli aktiva talare.⁵ Utvärderingen visar att lärlingarna först börjar tala samiska tillsammans med mentorn, för att sedan utöka kretsen till fler språkanvändare. En utveckling som ökar möjligheten att små sydsamiska språkarenor skapas.

Vår bedömning är att metoden är framgångsrik för de enskilda deltagarnas språkutveckling. För de minsta samiska språken är resultatet av att metoden används än mer betydelsefull, då varje ny aktiv talare räddar språket från att dö ut i vart fall 60–70 år framöver.

I november 2022 har Gielejarnge startat upp mentorprogram i ume-, pite-, lule- och nordsamiska, vilka planeras pågå till juni 2023.

Språk	Antal lärlingar	Antal mentorer	Totalt
Umesamiska	13	8*	21
Pitesamiska	7	2	9
Lulesamiska	16	14	30
Nordsamiska	10	9	19
Summa	46	33	79

Tabell 1. Antal lärlingar och mentorer som påbörjade de olika samiska mentorprogrammen i november 2022.

* Vid det umesamiska mentorprogrammet är även tre av mentorerna lärlingar.

Sociala medier

Tillgången till material på samiska på sociala medier är mycket litet. För barn och ungdomar är utbudet extremt begränsat. Om samiskan ska vara relevant för barn och ungdomar måste en kraftig ökning av tillgängligt material på samiska ske på sociala medier. Även samiskspråkiga förebilder på sociala medier behövs.

För att bidra till att förändra situationen har Saemiedigkie startat ungdomsprojektet *Supergiella* där samisktalande ungdomar och unga vuxna deltar. I projektet ska deltagarna aktivera och stimulera andra barn och ungdomar till att använda de samiska språken. Projektets Instagram hade 996 följare i december 2022. Projektet är en fortsättning på tidigare projekt #instagiella #instagiella #instagiälla #instagielle och Sámásmuinna2. Supergiele deltar vid samiska evenemang och planerar roliga språkliga aktiviteter för ungdomar. Bland annat ska projektet besöka skolor och har påbörjat inspelning av samisk podcastserie för ungdomar. Projektet pågår till och med oktober 2023.

Gielejarnge har även mer aktivt börjat använda sociala medier, Facebook och Instagram, med fokus på språkrelaterade och språkstärkande inlägg och information. Gielejarnges Facebook-konto hade 2 573 följare 2022 (2 193 följare 2021) och Instagram-kontot hade 609 följare.

supergiella saemien saevege = samiska flaggan 🇸🇲, saemien hierkie = samisk häst 🐎, gaalnatjammes gaajtjeme = ren (fullvuxen) tävling 🐎. #Supergiella #gieleviehkie #jáhkámáhkemárnána

⁵ Dnr 8.4.2-2021-1893

Samtalsforum för samiska samordnare om språk

Under året återupplivade Saemiedigkie det samtalsforum för kommuner inom förvaltningsområdet för de samiska språken som var aktivt innan pandemin. Framförallt ger forumet möjlighet till samtal med samiska förvaltningskommuner kring hur det är möjligt att gemensamt främja och stimulera de samiska språken och dela med sig av lyckade språkrelaterade aktiviteter och utmaningar. Ett förslag som framkom var att initiera regionala nätverksträffar kring samiska förskolefrågor.

Att stärka de samiska talarna

Gielebiesie/språkbad i samarbete med Saemiestibie

Metoden Gielebiesie bygger på att språkinläringen ska ske i samiska inläringssituationer och att eleverna gemensamt deltar på den språkarena som skapas under lägret. Därigenom sker lärandet på samiska i samspel med andra samiska elever. Under vissa moment delas eleverna i olika grupper utifrån elevernas samiska språknivåer, vilket visat sig vara framgångsrikt ur språkutvecklingsynpunkt.

Efter flera års pandemi kunde ett sydsamiskt gielebiesie (språkbad) för elever åk 7–9 genomföras under september 2022 i samarbete med den sydsamiska föreningen Saemiestibie. 26 elever deltog från kommunerna Bjerje, Herjedaelie, Kråavvan Luspie, Straejmie, Ååre, Älvdaelie och Lusspie.⁶ Många av elever har undervisning i samiska genom fjärrteknik och har sällan mer än någon enstaka studiekamrat på sin ort.

Språkbadsläger med sydsamiska som norm är mycket ovanliga i Sverige. Utvärderingen som besvarades av både elever, lärare och ledare, bekräftade att användningen av sydsamiska ökat under veckan. Att möta andra som har samma samiska intressen förstärker elevernas identitet och samhörighet. Regelbundna gielebiesie utvecklar elevernas användning av samiska eftersom de blir trygga i gruppen, utvecklar sina muntliga språkkunskaper och därmed vågar tala ännu mer samiska, vilket i sin tur ökar möjligheten till fler aktiva talare i sydsamiska.

Pitesamiskt översättarseminarium

Det finns en stor efterfrågan på översättningar till pitesamiska men ytterst få personer tar i dagsläget på sig översättningsuppdrag. Ett förändringsarbete har påbörjats då Gielejarnge den 14–15 maj 2022 anordnade ett översättarseminarium i *Árjepluovve*, för pitesamiska talare som besitter en viss skriftlig kompetens. Seminariet syftade till att öka intresset för att arbeta med översättning men var också början på ett mer långsiktigt arbete med att främja det pitesamiska språket. Ett tiotal personer deltog på seminariet.

Saepmie vuesehte – språkarenor för barn och unga

Språkarenor för barn och unga är både uppskattade av den samiska allmänheten och viktiga ur ett språkstärkande perspektiv. Därför ordnade Gielejarnge tillsammans med Östersunds bibliotek bokläsning, samiskspråkig pysselstund och föreläsning om samiskt språkarbete under Saemiedigkies näringslivs-event *Saepmie vuesehte – Sápmi visar*. I ett samarrangemang med Bio Regina visades även filmen Muahra Mu (Mamma Mu) på sydsamiska.

Pågående insatser av språkliga resurser

Gielejarnge har under året fortsatt att tillhandahålla och distribuera *Giellaskurppo*, ett upplysnings- och inspirationsmaterial till blivande och nyblivna samiska föräldrar via regionernas barnavårds- och mödravårdscentraler.⁷ Ett motsvarande material⁸ tillhandahålls även av Saemiedigkie i Norge, och på finska i Finland med materialet *Oppi & ilo*.⁹

---

⁶ För svensk översättning av samiska namn på kommuner, se bilaga.

⁷ <https://www.sametinget.se/giellaskurppo>

⁸ <https://sametinget.no/manaidgardi/avkkalas-resurssat/samas-manain-lavllagirjjas/>

⁹ <https://www.kela.fi/documents/4516031/4672911/bus-bus-bussacivga-vuosttasgirji-sme.pdf/86e6bc3d-5d5f-7580-55ca-92be50aa2cb2?t=1670839595476>

Boken "Sápmi knacka på!" på fem samiska språk, som ingår i språkpaketet *Giellaskurppo*, kompletteras numera av appen "Sápmi knacka på!", som finns tillgänglig för Iphoneanvändare. Appen är ett samarbete med Alfabetabokförlag. Under 2022 laddades den ner 2 962 gånger, vilken är en liten minskning från 2021 (3 241 nedladdningar) då lansering på flera samiska språk skedde.

Det språkfrämjande förskolematerialet *Jågloe*, som också finns nedladdningsbart på Saemiedigkies webbplats, har under 2022 kompletterats och tryckts i nya upplagor. Efterfrågan på materialet har varit stort, inte minst på umesamiska. Jågloematerialet har under året bland annat distribuerats till förskolorna inom det samiska förvaltningsområdet.

Vid en av de träffar som nätverket för förskolan hade under året framkom vikten av färdiga material för samisk språkinläring i förskolan. Detta eftersom pedagogerna ofta inte har någon planeringstid och det råder brist på samiskspråkiga pedagoger och vikarier. Resurserna som läggs på att tillhandahålla *Jågloe* är nödvändiga eftersom det bidrar till att pedagogerna mer regelbundet kan arbeta med samiska i förskolan.

Ökad kunskap om språkrevitalisering i hemmet

En av utmaningarna med språkrevitalisering är att det saknas kunskap om hur språkrevitalisering kan ske praktiskt i hemmet. Allt för ofta finns en tillit till att skolan ska stå för hela den språkliga utvecklingen i samiska, trots att chansen att lyckas är mycket större om ett aktivt språkligt arbete sker även i hemmet. I samarbete med Leanne Hinton, professor emerita i lingvistik vid Berkeley universitet i Kalifornien, har därför Gielejarngje översatt och anpassat boken *Bringing our languages home* till samisk/svenska förhållanden. Boken innehåller berättelser från familjer runt om i världen som återtagit sitt urfolksspråk genom att använda det i hemmet. Berättelserna är gripande och personliga med konkreta tips på hur det är möjligt att börja återta eller stärka sitt språk i hemmet oavsett hur hotat språket är i samhället, eller hur svagt språket är i hemmet. Boken ger hopp och inspiration till alla de som överväger att börja använda sitt språk hemma. Men också till de som redan i dag kämpar med att återta sitt språk. Bokutgivning planeras under våren 2023 under titeln: *Bringing our languages home - samisk/svensk version*.

Språkteknologi och IDIL 2022-2032

Under året har inga insatser skett i fråga om att utveckla samisk språkteknologi anpassad till svenska förhållanden. Inte heller har från svensk sida skett några bidrag till den infrastruktur för språkteknologi som utvecklas vid UiT - Norges arktiske universitet. Detta trots att språkteknologi inte bara är en förutsättning för språkanvändning i fler domäner utan även en förutsättning för att kunna revitalisera och stärka de samiska språken i Sverige. Inga framsteg har heller gjorts i fråga om öppna källkoder hos de stora IT-företagen, som en väg att integrera språkteknologi i befintliga system. En viss höjning av kunskap kring språkteknologiska verktyg som kan användas av samer i Sverige har gjorts via Nordiska ministerrådets projekt *Små språk i Norden*. Under året genomfördes en satsning på att utbilda språkspecialister i språkteknologi, där Saemiedigkie deltog med tre språkspecialister.

I samarbete med Saemiedigkie i Finland, Norge och Sverige genomfördes ett språkteknologi-seminarium i maj 2022, som en del av IDIL 2022–2032. Vid seminariet deltog totalt 56 personer. Syftet var att öka kunskapen om betydelsen av språkteknologi men framför allt att skapa ett gemensamt flag-ship-projekt inom språkteknologi¹⁰, ett projekt som Saemiedigkie avser att arbeta med de kommande tio åren. Sametingen ska i flaggskeppsprojektet öka och stärka samiskt KORPUS-material, stärka den samiska språkteknologiska miljön, arbeta för att samiskan ska få tillgång till produkter från stora teknologiföretag, forma etiska regler för samiska språkteknologi och fungera som stöd för andra urfolk i språkteknologiska frågor. Sametinget uppmanar staterna att tilldela ekonomiska resurser för flaggskeppsprojektets ändamål så att samisk språkteknologi utvecklas under språkdekaden.

Divvun och Giellatekno vid UiT Norges arktiske universitet har under året bland annat utvecklat talsyntes för det lulesamiska språket och förnyat arbetet med motsvarigheten för nordsamiska. Talsyntes omvandlar text till tal och är bland annat viktigt i undervisning i läs- och skrivträning i språket. Enligt överingenjör och språkforskare Inga Lill Sigga Mikkelsen vid UiT Norges arktiske universitet är samisk talteknologi viktig då vi i

---

¹⁰ Språknämndens protokoll 2022-06-16 § 18.1, https://www.sametinget.se/170066?file_id=1

framtiden kommer behöva prata med maskiner så som TV:n, frysen och bilen. De språk som utvecklas digitalt blir de vinnande språken, menar Inga Lill. Hon ser utmaningar i att samerna på svensk sida inte får samma teknologiska utbud som på norsk sida.

Vi bedömer fortsatt (Saemiedigkies handlingsprogram, avsnitt 2.2 Språkteknologi) att Sverige behöver ta större ansvar över samisk språkteknologi samt medverka ekonomiskt till utvecklingen av språkarbetet som genomförs vid Giellatekno i Norge. En anpassning av materialet måste ske till förhållandena i Sverige.

Språkvård och god ortnamnsd

Sámi Giellagáldu/Sáme giellagáldo/Saemien Gielegaalitje

Samerna är ett folk i fyra länder och trots att de samiska språken används oberoende av landsgränser tenderar landets majoritetsspråk att påverka språken. Risker finns att samma språk utvecklas i olika riktningar beroende på vilket majoritetsspråk som talas i området. För att råda bot på det har Saemien Gielegaalitje under 2022 etablerats permanent som ett gemensamt gränsöverskridande samnordiskt kunskaps- och resurscentrum. Det är också det samiska folkets högsta beslutande organ i frågor som rör de samiska språken. Saemien Gielegaalitje är bildat och finansierat av Saemiedigkie i Sverige, Norge och Finland och är knutet till Samiskt Parlamentariskt Råd (SPR). Det är ett fristående organ som är administrativt knutet till Saemiedigkie i Norge men med verksamhet i samtliga tre länder, med för närvarande fyra anställda.

Språkforskare Helena Omma vid Sámi Allaskuvla i Guovdageaidnu ser det som mycket viktigt att arbeta med samiska termer gränsöverskridande och att strukturellt arbeta tillsammans inom språkområdet. Hon menar att Saemien Gielegaalitjes arbete är viktigt för alla samisktalande, för att vi ska förstå varandra över gränserna och utveckla de samiska språken tillsammans.

– Saemien Gielegaalitje är viktig för enskildas, språkarbetares och översättares språkfrågor. Här kan man ställa frågor och få hjälp, säger Omma.

Etableringen av Saemien Gielegaalitje är ett viktigt steg för ett gemensamt stärkt och aktivt språkarbete över landgränserna. Vi föreställer oss en utveckling av verksamheten så att den på sikt även kommer att omfatta pitesamiska och umesamiska.

*De samiska språken uppvisar lika stor variationsrikedom som den samiska dräkten
gapta /gápttie /gáptte /gábbde/gákti. Foto: Lennart Käck.*

Platsmärken och ortnamn

Ortnamnen bär och har en viktig kunskap om markernas historiska och nutida användning och betydelse. Samtidigt synliggör samiskan i området. Saemiedigkie har sedan 2018 i uppgift att yttra sig i ärenden om fastställande av samiska ortnamn och i frågor om personnamn med samisk anknytning. Under 2022 har tio ortnamnsremisser inkommit till Saemiedigkie från Lantmäteriet. I Saemiedigkies handlingsprogram anges att ökade resurser behövs för översyn av ortnamnen inom de pitesamiska och umesamiska områdena, en förstärkning som ännu inte skett.

I slutet av 2022 uppmärksammade SVT benämningen av Rissajávri i Giron. Sjön har i folkmun kallats för "Trollsjön". När kommunen byggde en parkering för att underlätta för besök vid det populära besöksmålet översattes det påhittade namnet till samiska och blev Ruollajávri. Benämningen "Trollsjön" är inte i enlighet med god ortnamnsred och med en samisk översättning av den felaktiga platsbeteckningen uppstod en dubbel felaktighet. Kommunen har uppmärksammats på felaktigheten.

Det är vanligt att försvenskningar av samiska ortnamn används och detta förekommer över hela Saepmie. Det innebär ett osynliggörande av de samiska språken, kulturen och historien lokalt. Med en fortsatt sådan utveckling finns en risk att samiska ortnamn med tiden försvinner. Andra exempel på försvenskade ortnamn är Čuonjávággi (Lappporten) inom Giron kommun och Bissievárrie (Trollberget) inom Árviesjávrrie kommun.

Ett fortsatt arbete behövs för att rätta till och synliggöra plats- och ortnamn på de samiska språken inom hela den svenska delen av Saepmie. I det arbetet har inte minst förvaltningskommunerna inom det samiska språkområdet en viktig roll.

*Några kommuner i Sverige är förvaltningsområden för flera nationella minoritetsspråk.
Foto: Marie Enoksson.*

3. Utbildningskedjan

Om de samiska språken ska bevaras och fortleva som levande språk i Sverige är det viktigt att de samiska barnens språkutveckling främjas. Gielejarnge konstaterar att ett viktigt steg för att få barn och ungdomar produktivt samiskspråkiga är att medvetet jobba efter starka språkmodeller. Dessutom måste det finnas möjlighet att återta och stärka sin samiska genom hela livet. Därför måste en fungerande utbildningskedja, så som Saemiedigkie presenterat i sitt handlingsprogram (kap. 3), byggas upp.

Regeringen har i skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik (Skr 2017/18:282) konstaterat att den utbildningsväg som erbjuds i de samiska språken är otillräcklig. Sedan den skrivelsen har enbart mindre åtgärder inom utbildningsområdet skett.

Bedömning:

De åtgärder som vidtagits av regeringen och ansvariga förvaltningsmyndigheter inom utbildningsområdet har beklagligt nog varken har stärkt utbildningskedjan eller förbättrat situationen för de samiska språken under det gångna året.

En positiv händelse är att Sameskolstyrelsen under året antagit att starka språkmodeller ska ingå i deras språkplan. Alltjämt utgör utbildningskedjan det största hindret för att stärka och bevara de samiska språken i Sverige.

Kreativa lösningar för att säkra kompetensförsörjningen

Det råder en moment 22-situation i fråga om kompetensförsörjning inom utbildningskedjan. Eftersom kompetensförsörjningsproblemen inom utbildningskedjan är omfattande, kan huvudmännen ofta inte erbjuda förskoleverksamhet på samiska och om den erbjuds är omfattningen begränsad. Det innebär att få barn blir funktionellt tvåspråkiga i förskolan. Inte heller skolväsendet lyckas få ut tillräckligt många elever med god kompetens i samiska, för att det ska finnas nog många kvalificerade sökande för att en lärarutbildning i samiska ska starta. Eftersom det inte finns någon lärarutbildning i samiska i Sverige har det dessutom inte varit möjligt att fylla de luckor som uppstått när samisktalande lärare gått i pension eller när fler barn velat lära sig samiska.

För att råda bot på denna moment-22 situation anser Gielejarnge att det krävs många kreativa åtgärder på lokal, regional och nationell nivå. Nedan följer några goda exempel och förslag på kreativa åtgärder som skulle vara möjliga att vidta i större omfattning än i dag.

Kommunala initiativ till att stärka kompetensförsörjningen

Efterfrågan på lärare i samiska och pedagoger med samisk kompetens är stor och det är svårt att säkra tillgången på dessa kompetenser. Gielejarnge har i flera lägesrapporter beskrivit situationen med lärartillgången och ingenting tyder på att situationen har förbättrats. Fortfarande får vårdnadshavare besked om att det saknas lärare och pedagoger i samiska. Det leder, i de fall där föräldrarna står på sig, till att de ofta tvingas förmå förskolechef eller rektor att finna kreativa lösningar för att få till en fungerande undervisning. Lokala exempel visar att det är möjligt att säkra tillgången på lärare i samiska genom att erbjuda redan anställda att gå ned i tjänstgöringsgrad och vidareutbilda sig i samiska språk. Eller att ge dem som väljer att vidareutbilda sig på fritiden ersättning för kurslitteratur, resor och boende under studierna.

Staaren tjjelte är ett exempel på en kommun som valt att premiera personer som vill studera samiska språk. Alla gymnasieelever som är skrivna i kommunen och som studerar samiska under läsåret kan söka stipendium på 5 000 kr, som utdelas till 10 personer. Även personal inom kommunen kan söka stipendium för samiska studier vid studier på universitet, studieförbund eller liknande.¹¹

---

¹¹ https://ostersund.se/om-webbplatsen/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2022-11-23-kommunen-lanserar-tio-samiska-sprakstipendier-pa-vardera-5-000-kronor.html?fbclid=IwAR0BwrJgpyXxCWu2TeMj0zxQCW5LKyFci_fyHX-d0Ft_410luq68f3dj9Kc

Pajala med sina cirka 6000 invånare är ett annat gott exempel på en kommun som främjar studier i finska och meänkieli för att kunna möta minoritetsspråkslagets krav och för att motivera yngre att förkovra sig i språken. Möjlighet till stipendium har under 2022 funnits för alla kommunanställda. Under året har två personer läst 30 högskolepoäng och fått vardera 30 000 kronor i stipendium från kommunen.

Gielejarnge välkomnar insatserna och ser gärna att fler kommuner kan vidta liknande stimulans-åtgärder, inte minst när det gäller att främja gymnasiestudier i samiska.

Stipendieordning för studier i samiska

I Lägesrapporten 2017 skrev Gielejarnge om en hemställan som lämnats till regeringen om stipendieordning för studier i samiska. I september avvisade Utbildningsdepartementet hemställan med hänvisning till att stipendieordningen inte finns med i regeringens handlingsprogram för de nationella minoritetsspråken och att andra åtgärder har presenterats för att stärka språken.

Vid det här laget borde det vara tydligt att den omfattande bristen på samiskspråkig kompetens inom utbildningskedjan gör att de samiska språken inte revitaliseras i den takt som behövs. Det finns inget i regeringens handlingsprogram som bedöms förändra den situationen. Det framgår inte heller av Utbildningsdepartementets svar vilka andra åtgärder som i så fall skulle stärka de samiska språken på det sätt som en stipendieordning skulle göra. Stipendier är en kreativ åtgärd som radikalt skulle kunna bidra till att få fler lärare och pedagoger till utbildningskedjan. Dessutom är det rimligt att Sverige erbjuder motsvarande möjligheter som grannländerna beträffande studier i samiska. Norge har ett stipendiesystem där de nordliga fylkeskommunerna och Saemiedigkie årligen delar ut stipendier för studier i samiska. I Finland finns möjlighet att få tjänstledighet med lön och tjänstledighet för studier i samiska under vissa villkor.¹² Saemiedigkie i Finland delar dessutom ut stipendier för samiska språkstudier eller studier inom samisk kultur på universitetsnivå.¹³

Förskolan

Förskolan har en nyckelroll när det gäller att lägga grunden för funktionell tvåspråkighet i samiska. I Lägesrapporten 2017 konstaterades: "...för att de samiska språken ska utvecklas i takt med det moderna samhället behövs reella satsningar och förutsättningar för överföring och inläring." Fem år senare är läget för inläring och överföring av de samiska språken inom förskolan i huvudsak detsamma, även om det finns enstaka lokala undantag.

Fler kommuner än året innan uttrycker önskemål om att rekrytera förskollärare och lärare med samisk kompetens. Svårigheter med att rekrytera sådan kompetens har inneburit att ambitionerna i flera fall ännu inte realiserats. Många kommuner står utan pedagoger med samisk språkkompetens i förskola och skola, vilket leder till försämrade möjligheter att bedriva samiskspråkig verksamhet och utbildning.

Saemiedigkies handlingsprogram anger att en läroplan för samisk förskola måste utarbetas på motsvarande sätt som det finns en läroplan för sameskolan. I tidigare lägesrapporter har Gielejarnge påtalat att motsvarande läroplaner finns i både Norge, Rammeplan for samisk barnehage¹⁴, och Finland. Gielejarnge har även uppmärksammat att det i Skolverkets redovisning av regeringsuppdraget om nationell samordning i minoritetsspråk saknas skrivningar om läroplan för samisk förskola.¹⁵ Därmed riskerar den rätt som samiska barn har till sitt samiska språk att vara lågt prioriterad av regeringen.

Enligt skollagen (2010:800) ska kommuner i förvaltningsområdet för samiska erbjuda plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på samiska, om en vårdnadshavare begär det. De kommuner som bedriver samisk förskola väljer olika vägar för att göra detta, vilket bland annat beskrivits utförligt i Lägesrapporten 2021. Här beskrivs därför enbart några förändringar som skett under året och vilka slutsatser som kan dras.

---

¹² [Samisk språklag 1086/2003 - Uppdaterad lagstiftning - FINLEX](#) © 25§

¹³ <https://www.samediggi.fi/2022/11/14/samedikki-stipeanda-golmma-allaskuvlastudentii/?lang=dav>

¹⁴ <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/barnehagens-formal-og-innhold/samiske-barnehager/>

¹⁵ <https://www.skolverket.se/download/18.6801312f17bea3d8bfe2750/1636721521713/Pdf8120.pdf>

Situationen i samiska förskolor

Det finns flera kommuner som har samisk förskola/förskoleavdelning eller som erbjuder samisk förskoleverksamhet några dagar i veckan, till exempel kommunerna Máláge, Liksjoje, Kråavvan Luspje, Árviesjávrrje, Árjepluovve, Staare, Bienjedaelie, Suorssá, Vuoltjere och Ubmeje.

Gielejarnge vill särskilt uppmärksamma den tvåspråkiga förskolan Charlottendal i Julevu som på ett positivt sätt har utvecklat en tvåspråkig förskoleverksamhet. Julevu kommuns satsning är föredömlig och visar att det går att organisera en samisk förskola, bara viljan finns. Julevu kommun är förvaltningskommun för finska, meänkieli och samiska. Kommunen har sedan hösten 2019 en förskola med finsk-, samisk- och meänkielispråkiga avdelningar. Avdelningarna erbjuder en miljö där barnen får möjlighet att lära sig språken via språkbadspedagogik. På den samisktalande avdelningen, Várri finns två samisktalande pedagoger och lärmiljön andas samisk kultur.

Den samiska förskolan i Giron är en av de största samiska förskolorna i den svenska delen av Saepmie och verksamheten bedrivs av Sameskolstyrelsen. Den har funnits i många år och är ett väletablerat alternativ för samiska föräldrar. Verksamheten har under flera år haft svårigheter att behålla personal, inte minst samiska förskollärare. Förskollärare som rekryterats har nästan samtliga valt att söka sig till tjänster utanför förskolan. Förskoleavdelningen för barn med samiska som modersmål har utvecklats.

Kråavvan Luspjen tjjelte har två förskolor med samisk verksamhet, förskolan Vikebo i Hotagen och förskoleavdelningen Naestie i Änge, Offerdal. Gemensamt för de båda verksamheterna är bristen på samiska pedagoger. Ett skäl till situationen är att flera av de samiska pedagogerna väljer att arbeta i grannlandet Norge som erbjuder bättre arbetsvillkor och lön.

Gielejarnge menar att utvecklingen inom samisk förskola inte sker i den takt som borde vara möjlig med tanke på att det trots allt utbildats några samiska pedagoger de senaste åren. Skälen kan vara flera men det synes vara så att samisk språk- och kulturkompetens inte värdesätts i den omfattning som behövs för att attrahera och behålla samiska pedagoger. Det handlar även om att på ett mer strategiskt sätt skapa en förskolemiljö där dessa pedagogers kunskaper kan tillvaratas. Det måste finnas en vilja och en tydlighet om vilken utveckling av förskoleverksamheten som ska ske för att stärka samiskan hos barn och personal.

Pedagogik som ger samiskspråkiga barn finns redan

Utvecklingen av samisk pedagogik och hur förskolan kan arbeta för att stärka barnens språk har pågått lokalt runt om i Saepmie under flera år. Projektet *Sámi mánát ođđa searvelanjain (SáMOS)* arbetar med att skapa mer systematiska förändringar i den samiska förskolan. Förändringen syftar till att verksamheten ska utgå från samisk filosofi och traditionell kunskap med de samiska språken som grund i verksamheten. Projektet är verksamt över hela Saepmie.

Under året kom en rapport *Gievrras giellamodeallat*¹⁶ från SáMOS, utarbetad av en expertgrupp. Rapportens slutsats är att samiskspråkiga färdigheter hos barn förutsätter en enspråkig, samisk-språkig miljö. Eftersom målet i samisk förskola och skola är att barnen ska prata och skriva samiska är det oomtvistligt att starka språkmodeller ska användas. Att skapa en enspråkig förskole-verksamhet i ett flerspråkigt samhälle kräver medvetenhet och resurser. Vardaglig språkpraxis och normer måste även motarbetas för att verksamheten ska lyckas.

I SáMOS-rapporten framgår att det kan vara nödvändigt att dela in barnen i grupper efter deras språkbakgrund och att samtalsstrategier kan användas för att styra barnens språkval. Rapporten understryker vidare att det samiskspråkiga förskole- och skolutbudet ska planeras, koordineras och utvärderas på institutionell och strukturell nivå. Helhetsansvaret ska inte ligga på enskilda anställda eller föräldrar, det ska ligga på den ansvariga verksamhetsutövaren.

Rapporten avslutas med att understryka att kunskapen i Saepmie om språkutövande och språköverföring är större än någon gång tidigare. Därför finns bättre möjligheter att lyckas idag än vad tidigare generationer haft.

---

¹⁶ Rapporten finns på nordsamiska och norska, <https://sametinget.no/oddsat/raporta-darogillii-gievrras-giellamodeallaid-birra.21389.aspx>

Runt om i världen finns dessutom exempel som visar att hotade språk kan bli funktionella språk för barnen genom att starka språkmodeller används.

En parallell till rapporten Gievrras giellamodeallat är Sameskolstyrelsen (SamS) uppdrag¹⁷ att utveckla och dokumentera samiska förskolors arbete med språk och kultur. SamS ska inhämta kunskap och erfarenheter dels från samiska förskolor i Saepmie, dels från språkinläring för barn avseende andraspråk. Slutresultatet av uppdraget ska vara tillämpbart för samiska förskolor i Sverige.

Forskningsprojektet Jurddavazzi - Samiska barn som tankevandrare - är ett exempel på hur samisk pedagogik används för att undersöka hur, när och var samiska barn utforskar filosofiska frågor genom berättande. Projektet drivs av Södertörns högskola och Sámi allaskuvla, i samarbete med Giella förskola i Jåhkåmåhkke under 2020-2023. Från att från början ha använt sig av en metodik som inneburit att en samisktalande informant genomfört en aktivitet med barngruppen överför informanten sedan i föl kunskapen till pedagogerna på förskolan. På så vis behåller pedagogerna den värdefulla kunskapen och kan själva regelbundet förmedla kunskapen till barnen.

Gielejarnge följer utvecklingen på förskoleområdet aktivt och önskar se krafttag under det kommande året för att fler barn ska få tillgodogöra sig sitt språk med starka språkmodeller i förskolan.

Behov av flexibilitet i fråga om att erbjuda samisk förskola

En återkommande utmaning som Gielejarnge vill uppmärksamma inom förskoleområdet är de svårigheter som i flera fall funnits för samiska barn att få delta i förskoleverksamhet delar av året. De samiska familjer som följer renens vandring genom de olika beteslanden passerar vid något tillfälle ofta en kommungräns. I den kommun familjen då kommer till får barnen inte automatiskt rätt att delta i förskoleverksamhet. Det finns flera exempel där barnet förvägrats en plats med hänvisning till att det inte är familjens hemkommun.

Enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska kommuner i förvaltningsområdet för samiska erbjuda plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på samiska, om en vårdnadshavare begär det. Enligt samma lag ska det allmänna, vilket även omfattar kommuner, i övrigt främja samers möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna samiska språket ska främjas särskilt. På Skolverkets webbsida¹⁸ anges att inget hindrar kommuner att erbjuda samma barn plats i förskola i två olika kommuner, men de är inte tvingade att göra det. Det finns goda exempel på hur det gått att lösa situationen.¹⁹ En annan utmaning som uppdragets är fall där ett barn inte erbjudits samisk förskoleverksamhet i hemkommunen men att sådan förskoleverksamhet finns tillgänglig i en angränsande kommun.

Gielejarnge menar att lagstiftningen, och förarbetena till den, visar att det finns starka skäl för kommuner att vara flexibla och hitta lösningar som fungerar för de samiska barnen och deras familjer i liknande situationer. Det finns förhoppning om att kommuner blir bättre på att finna individuella lösningar som erbjuder de samiska familjerna acceptabla alternativ som gynnar de samiska barnen, och därmed i förlängningen den samiska kulturen och de samiska språken.

Grundskolan

Samisk pedagogik i grundskolan

Samisk pedagogik handlar om att tillvarata samisk filosofi, kultur och språk. I undervisningen lyfts traditionerna fram och gamla samiska inlärnings- och arbetsmetoder analyseras och förnyas. Samisk pedagogik handlar om en successiv läroprocess genom barnens aktiva deltagande. Pedagogiken uppmuntrar eleverna att bli självständiga, vilket innebär att pedagogerna godtar resultat även om det inte alltid blir som avsett vid första

---

¹⁷ <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=22821>

¹⁸ [Så här fungerar förskolan - Skolverket](#)

¹⁹ <https://sverigesradio.se/artikel/vandningen-far-ja-till-dubbla-forskoleplatser-pa-grund-av-renkotsel>

tillfället.²⁰ I pedagogiken är viktigt med arenor där flera generationer samverkar, inte minst för att stärka elevernas känsla av tillhörighet till sin omgivning, natur, traditioner, näringar och levnadssätt.²¹

Starka språkmodeller- intervju med experten Inga Lill Sigga Mikkelsen

För att uppnå starka samiska språk är språkforskare eniga om att barnen måste prata samiska för att bli funktionellt samiskspråkiga. För att lyckas med det ska starka språkmodeller användas. Begreppen starka och svaga språkmodeller har sin grund i forskning av Colin Baker.²²

För att ge en tydligare bild av starka språkmodeller har Gielejarnge intervjuat överingenjör och språkforskare Inga Lill Sigga Mikkelsen, UiT Norges arktiske universitet. Inga Lill har varit med och tagit fram rapporten, *Starke språkmodeller*.²³ Arbetsgruppen har undersökt hur starka språkmodeller ska användas för barn och ungdomar i Saepmie.

– Under lång tid har samhället strukturerat undervisningen så att man inte säkrar att barnen pratar samiska. Vi har lärt ut språk efter svaga modeller, säger Inga Lill Sigga Mikkelsen. Hon ser att det finns strukturella utmaningar i undervisningen i hela Saepmie: – Ett strukturellt fel är att många förskolor och skolor är arenor där huvudspråket är majoritetsspråket, svenska eller norska, tillägger hon.

I starka språkmodeller måste lärarna arbeta med en medveten språkpraxis.

– De måste medvetet dela upp gruppen av samiska barn i två grupper, de som kan språket hemifrån och de som ska lära sig det samiska språket, förklarar Mikkelsen. För en stark språkmodell måste det även finnas organisatoriska förutsättningar. Det måste finnas samiska lärare och särskild skola eller avdelning för barnen. Samiska kan inte vara ett objekt som lärs ut några timmar i veckan. Enligt Mikkelsen behöver skolan jobba mot ett tydligt mål om att alla barnen ska prata samiska i alla situationer.

– De vuxna ska välja för barnen, att här ska vi prata samiska i lek och i undervisning. Arbetet måste utvärderas. Pratar barnen samiska eller inte? Genom utvärdering ser man utmaningarna och kan förändra och förbättra arbetet, förklarar Mikkelsen.

Ett bra exempel där man lyckats med starka språkmodeller är förskolan i Divtasvuotna på norsk sida. Under lång tid hade norskan varit huvudspråk i förskolan. 2019 satte pedagogen Ingrid Kintel igång ett språkförändringsprojekt. Organisationen med anställda och egen förskola var på plats. De började jobba med språkpraxis och fick barnen att bli produktiva samisktalare. Enligt Mikkelsen är detta möjligt även på många platser i Sverige. Besöker man sameskolor hör man att barnen pratar svenska med varandra.

– Detta är mätbart och ett tecken på att skolan inte lyckas helt med språkpraxisen, säger Inga Lill Sigga Mikkelsen. Det är allvarligt om många barn som gått samisk förskola och sedan sameskola, börjar årskurs sju utan att vara funktionellt samiskspråkiga.

Förskole- och skolkonferens i Kraapohke

Ett gott exempel på en fortbildningsdag gällande modersmål genomfördes av den samiska samordnaren i Kraapohke kommun med inriktning på de samiska språken inom förskola och grundskola. Inbjudna var all pedagogisk skol-, fritids- och bibliotekspersonal samt tjänstemän inom skolverksamheten i kommunen. Förutom kunskapshöjande föreläsningar av Marie B Hagsgård, Kristina Belancic och Ol-Johán Sikku genomfördes en workshop. Marie B Hagsgård höll i workshopen som inspirerade deltagarna att hitta vägar för att bättre kunna undervisa om samisk historia, kultur, identitet och i de samiska språken.

Sameskolan

På fem orter i Sverige finns sameskolor som drivs av myndigheten Sameskolstyrelsen (SamS). De har ett särskilt ansvar för att främja samisk kultur och samiska språk. Sameskolornas undervisning sträcker sig från förskoleklass till sjätte klass, och i anslutning till sameskolorna bedrivs även förskoleverksamhet. Under året

---

²⁰ Balto 1997:122

²¹ Sara 2003:121-125

²² Colin Baker, 2011, Foundation of Bilingual Education and Bilingualism. McNaughton & Gunn Ltd

²³ Projektrapport SáMOS (<https://sametinget.no/f/p/1/i6d4c24c9-32df-41f1-9aae-4117a0411684/010722-samos-sterke-sprakmodeller.pdf>)

beslutade regeringen att från år 2023 förstärka anslaget till Sameskolstyrelsen med 1,2 miljoner till 59,7 miljoner kronor.

På sameskolorna bedrivs undervisning i, och delvis på nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska. Ämnet samiska undervisas cirka fyra timmar per vecka. Ingen elev har studerat pite- eller umesamiska under det gångna året. Orsaker till det kan vara att det inte finns någon sameskola i det pite- respektive umesamiska språkområdet samt att elev- och lärarunderlaget är litet.²⁴ Giron är den största skolan med 60 elever.

Ort	18/19	19/20	20/21	21/22	22/23
Gárasavvon	32	29	27	26	19
Giron	76	72	79	80	86
Jáhkåmáhkke	55	62	68	70	78
Váhtjer/Jiellevárre	27	28	26	28	34
Dearna	9	10	7	7	6
Totalt	199	201	207	211	223

Tabell 2. Antal elever per skola vid sameskolorna inklusive förskoleklass (som inte var obligatorisk förrän ht 2021).

Sameskolan i Dearna

I Dearna finns den enda sameskolan på sydsamiskt område som kan erbjuda en samisk språkmiljö för barn och elever. Skolan med tillhörande förskola har under flera år riskerat nedläggning på grund av lågt elevunderlag. 2017 beslutade SamS att säga upp hyreskontraktet för skolbyggnaderna, en plan som därefter förändrats och det gångna året har istället inneburit uppsägning av hyreskontrakt av en del av skolans lokaler. I Dearna finns en vilja att stärka den samiska språkmiljön som sameskolan erbjuder. I samarbete med det samiska kulturcentret *Aejlies* har centret hyrt en del av skolans lokaler för att avlasta ekonomin och skapa synergieffekter mellan de olika verksamheterna. Trots den vilja som finns lokalt är framtiden fortfarande osäker för skolan.

Grundskolan i kommunal eller privat regi

I den kommunala grundskolan undervisas samiska som modersmål²⁵, modernt språk och/eller inom ramen för tvåspråkig undervisning. Huvudmannen för skolan är skyldig att anordna modersmålsundervisning om en lämplig lärare finns att tillgå. Framför allt har samiska kommit att läras ut inom ämnet modersmål. Modersmålsundervisningen kan anordnas antingen som språkval, elevens val, inom ramen för skolans val eller utanför den garanterade undervisningstiden. Den vanligaste formen är att modersmålsundervisningen förläggs utanför timplanebunden tid om cirka 40–60 minuter per vecka. Det finns kursplaner och språken kan läsas antingen som förstaspråk eller som andraspråk.

Även under det gångna året har föräldrar till barn som har rätt till samiska i skolan fått lägga ner orimligt mycket energi och tid på att förmå rektorn att organisera undervisning i samiska och få undervisningen att fungera praktiskt. Vår bedömning är liksom tidigare (se fjolårets lägesrapport²⁶) att det krävs omfattande förändringar inom grundskolan, att ambitionsnivån måste höjas samt att strukturella utmaningar måste åtgärdas.

²⁴ Olle Kejonen, Uppsala universitet, *Bringing our languages home - samisk/svensk version* (2023) Leanne Hinton ISBN: 978-91-987736-1-3

²⁵ <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ratt-till-modersmalsundervisning>

²⁶ <https://www.sametinget.se/165773>

Förutsättningar för undervisning i samiska

Kvaliteten på och utbudet av undervisningen i samiska i kommunala grundskolor varierar runt om i Sverige. Det finns fortfarande ingen fastställd timplan för samiska och undervisningen är ofta begränsad till en lektion i veckan i regel förlagd utanför ordinarie skoltid. Konsekvensen för de elever som väljer att läsa samiska är inte bara längre skoldagar. För barn med skolskjuts kan valet bli att delta på samiskalektionen eller att missa skolskjutsen hem. Följden blir att samiska elever mer eller mindre tvingas att välja bort undervisningen i samiska eftersom det blir praktiskt omöjligt att delta. En annan utmaning är att moderna språk, språkval och modersmål delar samma lektionstid i vissa skolor.²⁷ Det finns dessutom elever som har två samiska språk som modersmål och i praktiken måste välja bort ett av språken i modersmålsundervisningen.²⁸ Med en fastställd timplan skulle flera av dessa hinder för att få till en fungerande undervisning i samiska försvinna. För de elever som bara kan välja samiska som språkval blir konsekvensen att de inte kan läsa ett av de moderna språken som språkval och därmed går miste om det meritvärde dessa språk ger, men inte samiska. Däremot innebär samiska som språkval att undervisningen sker inom ordinarie undervisningstid och med fler undervisningstimmor.

För samiska elever och deras vårdnadshavare är det svårt att få en överblick över vilka möjligheter som finns för att lära sig samiska i grundskolan. Det är också svårt att få en bild av vilka konsekvenser ett visst val kan få. De stora skillnaderna i kvalitet och lektionstid gör att undervisningen i samiska är ojämlik. Vår bedömning är att undervisningen i samiska i de kommunala skolorna generellt har sådana brister att den inte kan anses uppfylla de krav som borde kunna ställas på undervisning i ett urfolksspråk som samiska. I sin tur får det konsekvenser för möjligheten att stärka de samiska språken eftersom de brister som finns i grundskolan gör att alltför få samer uppnår en sådan kunskapsnivå att de kan studera vidare och till exempel bli modersmåls lärare eller översättare.

Antalet elever med undervisning i samiska

Antalet elever som ansökt om, respektive deltar i, undervisning i samiska har ökat (tabell 3, diagram 2) och andelen som får undervisning har ökat till 67 procent vilket är en positiv utveckling. Det är dock oroande att det fortfarande är en tredjedel av dem som är berättigade till modersmålsundervisning som inte får någon sådan. Skolverkets officiella statistik för läsåret 2022/23 är inte tillgänglig förrän efter att denna lägesrapport publicerats men statistiken ger ändå en bild av utvecklingen.

Modersmål samiska	2017/18		2018/19		2019/20		2020/21		2021/22	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
"Berättigade", enligt Skolverket, åk 1-9 (exklusive elever i Sameskolan)	684		760		746		729		745	
Elever som deltar i modersmål samiska	445	72 %	484	70 %	443	59 %	458	63 %	499	67 %

Tabell 3. Antal elever i åk 1–9 som ansökt om (varit berättigade till) respektive deltagit i modersmålsundervisning i samiska de fem senaste läsåren. Källor: Sameskolstyrelsen, årsredovisningar (kan avvika med någon enstaka elev jämfört med Skolverkets statistik). Skolverket.se (tabell 8G)

Utvecklingen av antalet som deltar i undervisningen i samiska i årskurs 1-9 visar en uppåtgående trend. Med tanke på de insatser som görs för att öka intresset att revitalisera de samiska språken och att allt fler barn har en positiv inställning till språken är den svaga utvecklingen oroande. Utvecklingen måste radikalt förbättras för att fler samiska barn ska kunna ha grundläggande kunskaper i sitt samiska språk för att den negativa språkutvecklingen i Sverige ska kunna vändas. Det är tydligt att de insatser som hittills vidtagits inte varit tillräckliga.

²⁷ Lägesrapport 2021 <https://www.sametinget.se/165773> sid 32.

²⁸ <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ratt-till-modersmalsundervisning> 5 kap. 9 § skolförordningen (2011:185)

Antal elever som deltar i undervisning i samiska i åk 1-9	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Samiska som eget ämne, elever i sameskolor åk 1-6	158	161	173	174	181	186
Modersmål samiska, åk 1-9 (inte sameskolan)	445	484	443	458	499	**
Samiska som moderna språk (språkval), åk 6-9	84	128	128	102	111	**
Totalt antal elever som läser samiska åk 1-9*	687	773	744	734	791	**

Källor: Sameskolstyrelsen, årsredovisningar (kan avvika med någon enstaka elev jämfört med Skolverkets statistik). Skolverket.se.

*) Vissa elever som läser samiska som moderna språk (språkval) kan dessutom delta i modersmålsundervisning, oklart hur många. Gielejarnge har inte hittat statistik över elever som läser samiska som moderna språk inom ramen för elevens val för åren 2017/2018 och 2018/2019, så de finns inte med i tabellen.

***) statistik från Skolverket ej tillgänglig än för innevarande läsår.

Tabell 4. Antal elever som deltar i undervisning i någon form av samiska i åk 1-9 de senaste läsåren.

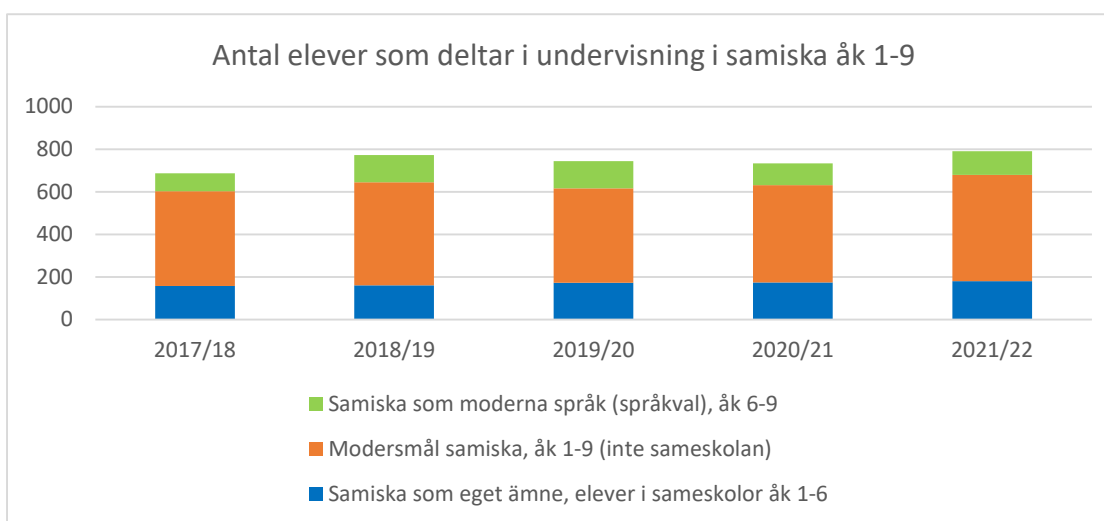
Moderna språk inom ramen för språkval åk 6-9	2017/18		2018/19		2019/20		2020/21		2021/22		2022/23	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
Totalt (flickor resp. pojkar)	30	54	68	60	70	58	57*	39*	48*	44*	**	**
Totalt*	84		128		128		102		111		**	

Källa: Skolverket.se. (tabell 7B)

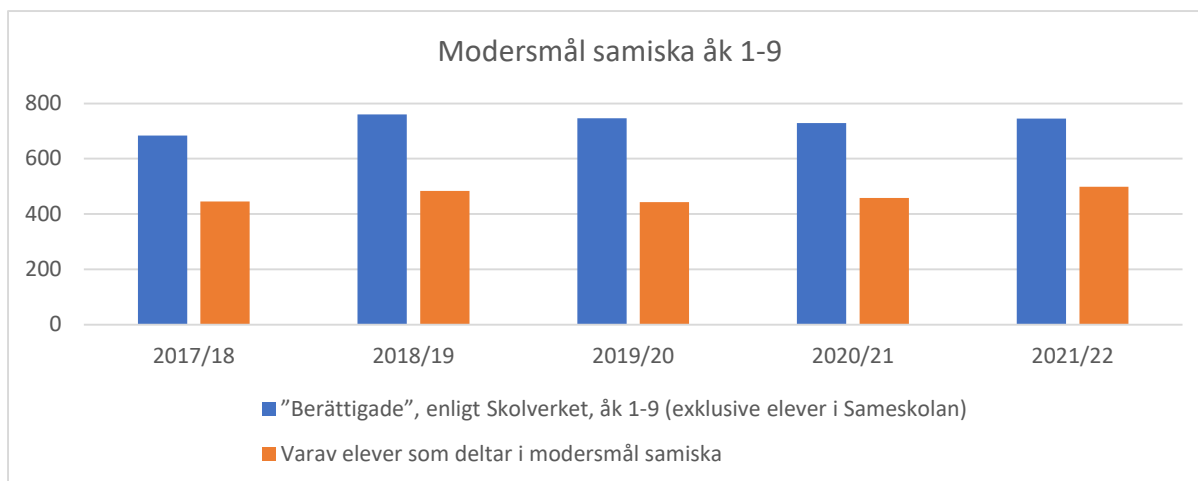
*) antalet flickor respektive pojkar för 2020/21 och 2021/22 gäller elever i åk 7-9. Läsåret 2020/21 fanns 6 elever i åk 6 och 2021/22 fanns 19 elever i åk 6.

***) statistik från Skolverket ej tillgänglig än för innevarande läsår.

Tabell 5. Antal elever som får undervisning i samiska som moderna språk inom ramen för språkval, årskurs 6-9 fördelat på flickor respektive pojkar.

Diagram 2. Antal elever som läser samiska i grundskolan

Diagram 3. Antal elever berättigade till samiskundervisning jämfört med det faktiska antal som deltar i samiskundervisning i grundskolan.

Ändrade kursplaner i samiska

Kursplanerna för ämnet samiska är förändrade sedan höstterminen 2022 för grundskolan, grundsärskolan, sameskolan eller specialskolan.²⁹ Bland annat har terminologin som används i ämnet justerats.³⁰ En glädjande förändring är att Skolverkets kursplaner numera även omfattar pitesamiska och umesamiska språken. Därmed finns en förhoppning om att även läromedelssituationen för pite- och umesamiska ska förbättras och jämföras med de andra samiska språken. Under 2023 kommer Skolverket att utarbeta en tredje kursplan i samiska för nybörjare.

Samisk integrerad undervisning

Enligt skollagen (2010:800) får en kommun efter avtal med Sameskolstyrelsen (SamS) anordna integrerad samisk undervisning för samiska barn i grundskolan. Idag finns samisk integrering i tolv kommuner i Saepmie: Giron, Jåhkåmåhkke/Dålvvadis, Árviesjávrrie och i Norrbotten och Mållåge, Liksjoe, Vuoltjere, Suorssá, Kraapohke i Västerbotten samt Bierje, Kråavvan Luspie, Straejmie i Jämtland. Skolorna väljer vilka ämnen som barnen ska få fördjupade samiska kunskaper i. Många elever med samisk integrering undervisas på distans.

I förra lägesrapporten beskrevs svårigheter med att bedöma hur den integrerade samiska undervisningen påverkar läget för de samiska språken. I årets rapport har Gielejarne fokuserat på att beskriva undervisningsformen, då den utgör en viktig länk i utbildningskedjan som sammankopplar grundskolan med gymnasieskolan.

Statistik från Sameskolstyrelsen visar att det finns ett dubbelt så stort behov av ekonomiska medel³¹ till integrerad samisk undervisning i jämförelse med vad som finns tillgängligt. Årligen ska SamS använda minst 3 miljoner kronor till denna undervisningsform men ansökningarna från kommuner de senaste fem åren har varit på omkring 6 miljoner kronor. Svårigheterna att rekrytera lärare leder samtidigt till att integrerad samisk undervisning riskerar att utebli eller läggas ner i vissa kommuner. Statistiken visar ingen positiv utveckling, sett till antalet skolor som har integrerad undervisning, de senaste fem åren.

En kommun där samisk integrering fungerar är Liksjoe där Juhán Nikolaus Wuolab Wollberg är nyanställd sameslöjdlärare och går bredvid den ordinarie slöjdläraren. I skolan får alla elever i årskurs 5-9 prova på duodji (sameslöjd).

– Det lyfter samiska barns självkänsla. För det är inte alla barn som kommer från familjer där det lärs ut

²⁹ [Samiska - Skolverket](#)

³⁰ [jämförelsedok_Samiska.pdf \(skolverket.se\)](#)

³¹ <https://sameskolstyrelsen.se/app/uploads/2022/02/Sameskolstyrelsen-A%CC%8Arsredovisning-2021.pdf>

sameslöjd. En del familjer håller på att ta tillbaka hela den samiska kulturen och språket som de förlorat, berättar Juhán. Men situationen var en helt annan när Juhán själv gick grundskolan i Liksjoe för tio år sedan. En lärare förbjöd honom att prata samiska på rasten.

– Det är så otroligt roligt att bo och jobba i kommunen nu. Det har blivit en 180 graders sväng sen vi tystades ner. Nu är det mer "självklart ska du lära dig mer om din kultur".

Utöver de medel som kommunen får från Sameskolstyrelsen lägger Liksjoe kommun egna ekonomiska resurser på integreringen. I dag finns två sydsamiska lärare varav en på deltid, en nordsamisk lärare och två umesamiska lärare. Dessutom säljer kommunen fjärrundervisning i samiska till andra kommuner.

Medan det fungerar i Liksjoe fungerar det inte alls på andra håll. I Jiellevárre har inte integreringen funnits på ett decennium. Skolchefen Eva Martinsson i Jiellevárre kan inte svara på varför det inte finns någon samisk integrering i kommunen.

– Eftersom den samiska integreringen var avslutad innan jag tillträdde har jag tyvärr inget svar på den frågan.

Frågan har inte lyfts under den tid jag har varit chef. På frågan vem som ska ta upp saken svarar hon:

– Det finns olika vägar att lyfta en fråga. Det kan komma från medborgare som ett medborgarförslag, via något av våra råd, till exempel samrådsgruppen för minoritetsspråk, via förvaltningen eller via politiken.

I Giron är integreringen nedlagd sedan tre år tillbaka. Rektor Anders Karlsson på Högalidskolan i Giron förklarar situationen:

– Jag har inte hittat lärare trots att jag annonserat flera gånger. Och någon som hörde av sig ville jobba hemifrån. Det går inte. Sen har det inte kommit någon intresseanmälan, säger Anders Karlsson. Både Sjöparksskolan i Jiellevárre och Högalidskolan i Giron har istället språkval som fjärrundervisning.

– Vi har tidigare fått förelägganden av Skolinspektionen för att ordna undervisning i samiska. Eftersom jag sökt lärare i så många år bestämde jag mig för att inte "chansa" utan köpa tjänsten i stället, säger rektor Anders Karlsson. Att integreringen inte finns längre gör samiska föräldrar besvikna och upprörda. Charlotta Blind i Giron förklarar att det visst finns intresse men att många föräldrar som kämpat för sina barns rättigheter upplever att de inte blir lyssnade på:

– Vi har kämpat i tio år och speciellt de två senaste åren. Men ingenting händer. Det känns som om ingen bryr sig. Allt känns nedprioriterat och vi orkar inte bråka mer, säger hon. Läraren Åsa Blind i Jiellevárre, där det inte funnit samisk integrering sedan lång tid tillbaka, konstaterar:

– Det är inte konstigt att det är så få som studerar samiska på högre nivå.

Det är inte bara i Norrbottens län som integreringen har lagts ner. I Kråavvan Luspie, i Jämtlands län, lades integreringen på is dagen innan skolan skulle starta höstterminen 2022. Ansvarig enhetschef Annika Berkö förklarade i ett mejl till föräldrarna att hon inte lyckats rekrytera vikarier när två av tre samiska pedagoger tog föräldraledigt. Hon skrev att när det gäller "modersmål finns möjlighet att låna läseböcker och ta hem sina arbetsböcker för att träna hemma". Trots idoga försök av föräldrar har situationen inte lösts för alla. En av föräldrarna som kämpar för sina barns rätt är Vilmi Steinfjell:

– Först och främst är det så att det inte fungerar i Änge. Det blir bara mindre och mindre minuter sydsamiska i veckan de får. Det blev inga språkveckor heller som utlovats. Det finns inga klara regler. Det är ingen kommunikation. Vi föräldrar får lite information. När de har integrering så hade jag velat att Sametinget eller Sameskolstyrelsen hade mer kontroll. De borde göra stickprov och kolla med föräldrarna.

Fjärrundervisning

Fjärrundervisningen är ett sätt att lösa undervisningen på om huvudmannen inte har en lärare att tillgå på plats i ett språk. Fjärrundervisningen är interaktiv och sker i realtid genom att använda informations- och kommunikationsteknik. I grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska det finnas en handledare fysiskt närvarande med eleverna under fjärrundervisningen. Utvecklingen av fjärrteknik har gett elever möjlighet att få undervisning i samiska oavsett var läraren befinner sig. För elever som är ensamma om att läsa samiska i sin skola är det värdefullt att andra elever deltar i samma lektion, för att på så sätt erhålla en lärandegemenskap och upprätthålla motivation i ämnet. Gielejarne har under ett flertal år följt utvecklingen av fjärrundervisningen i samiska och ser en årlig ökning hos Sameskolstyrelsen och hos Liksjoe kommun avseende omfattningen.

Sameskolstyrelsen (SamS) har byggt upp en organisation för fjärrundervisning. SamS rekommenderar att elever som följer sameskolans kursplan för samiska ska ha minst två 60-minuters lektioner i veckan, men helst

lika mycket som elever i sameskolan, det vill säga 230 minuter per vecka. Timantalet varierar mellan 60-180 minuter samiska per vecka, beroende på huvudman. Undervisningen är individuellt anpassad efter elevens språknivå.

Fjärrundervisning från Liksjo kommun skedde under 2022 till 16 kommuner förutom den egna: Ale, Vyöddale, Árviesjávrrie, Kraapohke, Järvsö, Vännäs, Máláge, Lusspie, Hudiksvall, Kungsbacka, Sjædtavaellie, Suorssá, Ubmeje, Stuehkie, Övertorneå, Uppsala och Sjeltie samt att Liksjoes lärare åker till Sámij áhpádušguovdásj i Jáhkámáhkke för att hålla temaveckor i språk. Liksjoes fördelning av fjärrelever var under hösten 2022: sydsamiska 28, umesamiska 28 och nordsamiska 13 elever. Det är glädjande att antalet elever som läser umesamiska nästan har fördubblats sedan 2021.

Huvudman	2018	2019	2020	2021	2022
Sameskolstyrelsen	136	147	166	203	
- nordsamiska				97	
- lulesamiska				59	
- pitesamiska				-	
- umesamiska				-	
- sydsamiska				47	
Liksjo kommun	35	48	105*	51	69*
- nordsamiska				12	13
- lulesamiska				-	-
- pitesamiska				-	-
- umesamiska				16	28
- sydsamiska				23	28
Totalt	171	195	271	254	

Tabell 6. Antalet elever som får fjärrundervisning i samiska från förskoleklass till gymnasiet.

*) Antalet kan ev. omfatta även ett antal elever med undervisning fysiskt på plats samt att elever vid gymnasiet är inräknade i siffrorna. Siffrorna för 2020 omfattar även elever vid Sámij áhpádušguovdásj.

Gymnasieskolan

Gielejarnge konstaterar att situationen för undervisning i samiska på gymnasienivå fortsatt är behäftad med omfattande brister. Det finns inget som tyder på att den situationen har förändrats. I Saemiedigkies handlingsprogram finns en rad åtgärder som skulle kunna få positiv effekt på situationen för de samiska språken inom gymnasieskolan, till exempel förslaget att samiska införs som eget ämne, att studier i samiska ger meritpoäng samt att inga förkunskaper i samiska ska krävas för studier på gymnasiet. En konsekvens av att det fortsatt är få elever som väljer att studera samiska på gymnasienivå är att ännu färre förväntas studera vidare på högskola och universitet. Antalet individer som därefter väljer att fortsätta vidare till forskning i samiska eller ta lärarexamen i samiska blir därmed ytterst få.

I lägesrapport 2021 beskrevs att Bokenskolan i Jáhkámáhkke/Dálvvadis, erbjuder ett samhällsvetenskapligt program med samisk profil. Under 2022 har Skolverket beviljat Bokenskolan en särskild variant av programmet där undervisningen delvis sker via fjärrundervisning.

Högre utbildning

Undervisning i samiska finns i Sverige vid Ubmejen Universitiáhta respektive Uppsala universitet. Det har de senaste åren varit möjligt att studera sydsamiska och nordsamiska på halvfart. Inom ramen för dessa studier ges även kurser i lulesamiska. Fortfarande ges inga kurser i pitesamiska och umesamiska. I diagram 4 visas antalet studenter som registrerats på kurser i samiska språk på grundnivå vid Ubmeje respektive Uppsala

universitet. Universiteten har olika benämningar på sina kurser utifrån kunskapskrav, kurserna är därför inte direkt jämförbara. Trenden är ett fortsatt ökat intresse för studier i samiska men enligt uppgift är det färre än hälften av de registrerade som slutför kurserna. Det är oroande att så få studenter väljer att genomföra sina kurser. Arbetet med att stärka de samiska språken förutsätter att det är fler som behärskar språket mer än muntligt. En analys av varför så få väljer att slutföra kurserna hade behövts tillsammans med förslag på hur den situationen ska förändras.

Ubmejen Universitiähta fortsätter att arbeta med minoritetsuppdraget från regeringen och hade under året genomfört ett öppet samråd. De informerade bland annat om sitt arbete med att främja undervisning i och på minoritetsspråken meänkieli och samiska i förskolan, grundskolan, gymnasieskolan och högskolan.

Gielejarnges förhoppning är att uppdraget kommer att bidra till ett mer kraftfullt och samordnat arbete med att skapa en sammanhängande utbildningskedja i de samiska språken.

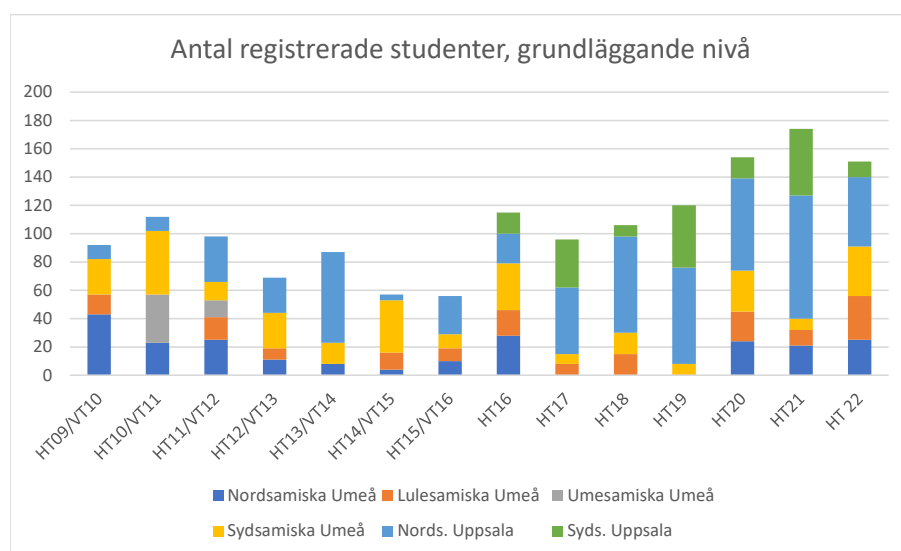

Diagram 4. Antal registrerade på kurser i samiska språk vid Umeå Universitet (upp t.o.m. C-kurs) och Uppsala universitet (upp t.o.m. C-kurs). Alla kurser sker på distans med 50% studietakt.

Kurser i samisk didaktik

Att säkra lärartillgången är en av de viktigaste åtgärderna för att stärka och utveckla de samiska språken utbildningsvägen. Att rekrytera behöriga samiska lärare är svårt, nästan omöjligt, vittnar både kommunerna och Sameskolstyrelsen om. Gielejarnge bedömer dessutom att den samiska lärarbristen har förstärkts under senare år och befarar att bristen kommer att märkas ännu mer då det finns ökat intresse att stärka och återta sitt samiska språk.

För att i någon mån motverka detta har Skolverket även under året fortsatt samarbetet med Sámi Allaskuvla i Norge att erbjuda fristående kurser i samisk didaktik för verksamma lärare. Samarbetet har pågått sedan 2018 och är en insats för att tillgodose bristen på lärare i samiska. Utbildningen består av fyra fristående kurser på 7,5 poäng som ger sammanlagt 30 högskolepoäng. Varje kurs består av 7,5 högskolepoäng. Insatsen är lovvärd eftersom den på relativt kort tid kan utbilda lärare i samiska. Emellertid ska den bara ses som en kortsiktig lösning som möjligen kan förse Sverige med ett mindre antal utbildade lärare. Den tillfälliga utbildnings-satsningen kommer aldrig kunna förse utbildningsväsendet med ett tillräckligt antal lärare för att möta de behov som finns i dag och som kommer att öka i framtiden när allt fler vill återta sitt samiska språk.

Livslångt lärande

Livslångt lärande handlar om individens möjlighet och ansvar att utvecklas och lära sig och stärka sitt samiska språk under hela livet. Här följer några exempel på insatser under det gångna året och problem vi stöter på.

Förstärkning av vuxna samers läs- och skrivkunnighet i de samiska språken

Många vuxna samer har aldrig fått lära sig läsa och skriva på samiska. Vuxna samer behöver förbättra sina språkkunskaper i samiska för att exempelvis bättre kunna stödja barns och barnbarns språkutveckling. Genom det korttidsstudiebidrag som Saemiedigkie erbjuder (STFS 2008:1) kan samer som inte har fått möjlighet att lära sig läsa och skriva samiska få bidrag för att delta vid kortare studier i samiska.

Antalet beviljade bidragsansökningar var 45 vilket är en minskning från året innan då 73 personer beviljades bidrag. Samtliga som beviljats bidrag under året har deltagit i kurser anordnade av Sámij áhpádušguovdásj. Kurser i umesamiska har anordnats i Gávtjávrrie och kurser i lulesamiska har anordnats i Jáhkámáhkke. Gielejarnge bedömer att anledningen till att färre ansökningar inkommit är att det under året inte gjorts några informationsinsatser kring bidraget, något som tidigare år haft positiv effekt. Bristen på lärare har också gjort att kurserna inte kunnat genomföras i samma omfattning som tidigare år. Antal ansökningar och utbetalningens storlek har varierat kraftigt under perioden 2011–2022 vilket framgår av nedanstående tabell:

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antal beviljade ansökningar	173	157	59	49	41	66	119	105	68	45	73	45
Totalt utbetalt i tkr	544,3	445,1	201,9	130,7	263,0	99,3	648,7	576	502,8	516,7	710,5	417,9

Tabell 7. Beviljade ansökningar och utbetalda medel av korttidsstudiebidrag under åren 2011–2022.

Sámij áhpádušguovdásj/Samernas utbildningscentrum

Sámij áhpádušguovdásj genomför intensivkurser i samiska både för nybörjare och för dem med bättre språkkunskaper. För nybörjare är fokus muntlig kommunikation och för de samisktalande är fokus på skriftspråket. Under året har fyra lulesamiska kurser (tre kurser 2021) med totalt 47 deltagare och två umesamiska kurser (två kurser 2021) med totalt 23 deltagare genomförts. Sámij áhpádušguovdásj blir kontinuerligt kontaktade av allmänheten om språkkurser men svårigheten att rekrytera lärare har varit avgörande för vilka kurser som kan genomföras. För att förbättra förutsättningarna för korttidsstudier har Gielejarnge tillsammans med Sámij áhpádušguovdásj under 2022 uppdaterat och mobilanpassat studiematerialet "Sámásta" på lulesamiska och "Gulahalan" på nordsamiska.

Brist på samiska översättare och tolkar

Det råder stor brist på samiska tolkar och översättare i samiska. Efterfrågan är betydligt större än tillgången på såväl översättare som tolkar i samtliga samiska språk i Sverige. Gielejarnge har under året varit i kontakt med Kammarkollegiet för att få förbättrad kunskap om deras tolk- och översättningsverksamhet. Gielejarnge har dessutom etablerat kontakt med Folkuniversitet och Sámij áhpádušguovdásj kring frågan om en utbildning i simultantolkning och översättning. Arbetet som inletts kommer fortsätta med förhoppning om framtida insatser.

Digital simultantolkning – krav på ramavtal utgör hinder

Saemiedigkie använder regelbundet digital simultantolkning vid möten, dels för att underlätta individers möjligheter att tala samiska, dels för att synliggöra och främja samisk språkanvändning. Ett problem är att avropa.se som tillhandahåller ramavtalsleverantörer av varor och tjänster till förvaltningsmyndigheter inte erbjuder leverantörer för tolkning digitalt via appen *Interactio* i de samiska språken. Den enda leverantör av denna typ av tjänst finns i den norska delen av Saepmie, vilket gör att Saemiedigkie bara kan direktupphandla tjänsten. Följden av det är att när den årliga beloppsgränsen för direktupphandling är uppnådd kan inga digitala tolkningar längre genomföras. Resultatet är att det under året genomförs flera möten och arrangemang där samiskan osynliggjorts och där individers rätt att få tala och höra sitt språk satts åt sidan eftersom det statliga regelverket satt stopp.

4. Kultur bär språk, språk bär kultur

Gielejarnge har i tidigare lägesrapporter beskrivit att det inom samisk kultur sker en positiv utveckling. Samiska kulturarbetare uppmärksammar och förmedlar det samiska kulturarvet på många olika sätt. I många av de kulturella verksamheterna förmedlas och överförs de samiska språken naturligt och stimulerar samtidigt till ökad användning och förbättrad status samt synliggörande av de samiska språken.

Liksom året innan har 2022 års utbud av samiska litteratur och kultur varit omfattande och de samiska språken har i många fall synliggjorts genom kulturen. I år uppmärksammar Gielejarnge några av dessa kulturaktiviteter.

Bedömning:

Det finns områden där läget för de samiska språken utvecklas i en positiv riktning. Kulturområdet är det område som visat den starkaste utvecklingen under det gångna året. Tack vare enastående insatser från samiska kulturarbetare lyft språken genom film, litteratur, duodji och andra konstarter inte bara inom Saepmie och Sverige utan även internationellt. Gielejarnge vill lyfta fram kulturområdet som ett utmärkt exempel på hur det är möjligt att med olika typer av samarbeten, engagemang, initiativ och kreativitet åstadkomma en snabb förändring av läget.

Alltjämt finns det förbättringspotential inom radio och TV. Eftersom det saknas fristående samisk media är det av extra stor vikt att public service-bolagen Sveriges Television och Sveriges Radio har som mål att stärka de samiska språken i sina program. Det är även viktigt att det produceras program på alla de samiska språken. När det gäller barn och ungdomsprogram bör man sträva efter att språkmålen för programmen är hundra procent på samiska för att stärka läget för språken. Då det produceras mer samiskspråkiga barn- och ungdomsprogram i Norge och de samiska språken är gränsöverskridande, är det viktigt att den samiska publiken kan få ta del av de samiskspråkiga programmen oberoende om man är bosatt i Norge eller Sverige.

Litteratur

Språk och kultur är fundament för en människas identitet. Litteratur ger intryck till sinnena, fantasin och ökad kunskap. Den är samtidigt viktig för individens språkutveckling. I Saemiedigkies handlingsprogram konstaterades att få böcker skrivs på de samiska språken, få böcker översätts och det är komplicerat att få en bok utgiven och tillgänglig för allmänheten. Den situationen har delvis förändrats och nedan beskrivs några bidragande orsaker till det.

Tjállegoahte, ett författarcentrum, är en organisation som arbetar för att stärka den samiska litteraturen. Tjállegoahte fortsatte under året med att arbeta för att stärka den samiska litteraturen. Deras arbete bedöms leda till fler samiska författare, fler böcker, fler berättelser och fler läsare. Tjállegoahte har bland annat anordnat cirkelledarkurs i "Läsa för livet-metoden", jojk-workshop, litteraturscen i Jåhkåmåhkke, skrivretreat i Gávtjávrrie, samisk kulturutbudsdag i Stuehkie. Tjállegoahte har under året dessutom haft boksläpp av boken *Bágojda Báddnum*.³²

Tröndelagen fylhkengærjagåetie/Trøndelag fylkesbibliotek har som ett av sina uppdrag att stärka den sydsamiska språket och kulturen. De erbjuder bland annat en samisk kultur- och litteraturbuss, en digital kunskapsresurs *Gaavnoes* och arbetar med utgivning av barnböcker på sydsamiska. Fram till oktober 2022 har de bidragit till 146 utgivningar eller översättningar av böcker. För sitt arbete har Tröndelagen fylhkengærjagåetie 2019 vunnit titeln "Årets bibliotek" i Norge och nominerats till ALMA-priset vid fler tillfällen. Biblioteket har också bidragit till översättningar av böcker till pitesamiska, lulesamiska, nordsamiska, skoltsamiska och umesamiska.³³ De senaste åren har biblioteket samarbetat med Árjepluove kommunvonna kring barnböcker på pitesamiska. Under 2022 har ett pitesamiskt manus av barnboken "Mina första tusen ord" tagits fram.

³² www.tjallegoahte.se

³³ <https://web.trondelagfylke.no/trondelag-fylkesbibliotek/tjenester/bibliotektjenester-pa-sorsamisk/>

Julla Májja - den samiska biblioteksbussen, rullar vidare i åtta av Västerbottens kommuner – Suorssá, Máláge, Lusspie, Vuoltjere, Liksjoe, Norsjö, Kraapohke, Sjeltie. Julla Májja når förskolor, skolor, äldreboenden och den samiska allmänheten med sin verksamhet. Projektet Julla Májja fortsatte sin verksamhet under året och från 2023 övertog Suorsán tjeälddie projektägarskapet med finansiering av Kulturrådet. Gielejarnge bedömer att Julla Májjas arbete fortsatt är värdefullt för förskola och skola då den samiska kulturen och språket synliggörs vid besöken samt att attityderna och kunskaperna om samer som urfolk ökar hos barn, unga och äldre i berörda kommuner.

Den samiska bokbussen Julla Májja rullar i åtta av Västerbottens kommuner. Foto: Nadja Grundström Fjellner.

TV och radio

Fria medier är ett viktigt verktyg för demokratin. Inom radio och TV saknas fristående samisk media, då de samiska redaktionerna är en del av svenska public service. Public service-bolagen har sändningstillstånd som beslutas av regeringen.³⁴ I SVT:s tillstånd står att SVT "ska ta hänsyn till de språkliga behoven hos barn och unga som tillhör språkliga eller etniska minoritetsgrupper".

Den senaste statistiken som finns att tillgå härrör från årsredovisningen 2021 och där framgår att SVT totalt sände 43 timmar samiska barn- och ungdomsprogram, varav 27 timmar för barn och 16 timmar för ungdomar. Totalt sände SVT 150 timmar samiska program under 2021.³⁵ Sveriges Radio sände under 2021 totalt 74 timmar marksänd radio för barn (17 timmar) och unga (57 timmar). Totalt sände SR 1,428 timmar marksänd radio på samiska.³⁶

Under 2022 har UR producerat en rad program för barn och ungdomar, främst på nordsamiska. Även fyra avsnitt på umesamiska av småsagorna om Plupp har producerats. URs produktioner på de samiska språken är betydelsefulla för revitaliseringen av språken. Inte minst för barn och unga vid förskolor och skolor där programmen återkommande används i undervisningen.

³⁴ <https://www.mprt.se/sanda-och-publicera-media/public-service/>

³⁵ Sveriges Televisions public serviceredovisning 2021 <https://omoss.svt.se/svts-roll/public-service-redovisningar.html>

³⁶ Sveriges Radios public serviceredovisning 2021: <https://sverigesradio.se/artikel/public-service-redovisningar>

Radio/TV	Serietitel	Målgrupp
Radio	Tripp, Trapp, Träd- 12 sagor på nordsamiska	Förskola
Radio	Småsagor – 4 sagor på umesamiska	Förskola
TV	Skrutt samlar höst – 5 avsnitt på nordsamiska	Förskola
TV	Grejen med demokrati – 10 avsnitt på nordsamiska	Grundskola åk 0-3
TV	De rättslösa – 6 avsnitt på nordsamiska	Grundskola åk 4-6
TV	Bakgrunder - kriget i Ukraina – nordsamiska	Grundskola åk 7-9
TV	Våra dikter på samiska- 2 avsnitt på nordsamiska, 1 avsnitt på sydsamiska	Grundskola åk 7-9
TV	Livet runt 20- 1 avsnitt på nordsamiska	Gymnasieskola
TV	Vuobme och Tjáhtje- 1 avsnitt vardera på sydsamiska och lulesamiska	Gymnasieskola
TV	UR Samtiden - Samisk och arktisk gastronomi- 2 avsnitt på nordsamiska	Vuxna
TV	Akte våårtegs jjeleme- 3 avsnitt på sydsamiska	Vuxna

Tabell 8. UR:s produktioner för förskola och skola, 2022.

Gielejarngje analyserar tre samiska program

Gielejarngje har tittat närmare på tre barn- och ungdomsprogram som producerats för SVT samt ett ungdomsprogram som producerats av SR Sameradion under 2022 för att se hur mycket samiska språk de olika programmen innehåller.

Min áhkkus mat är ett program som sänts i SVT Barn, där kocken Susanne Jonsson lagar mat tillsammans med barn i 14 avsnitt på vardera 15 minuter. I programmet pratar barnen svenska med kocken och nordsamiska med varandra och det huvudsakliga språket blir därför svenska.

Rävens vardag är ett program för barn i åldern 3–6 år. Varje avsnitt är fem minuter långt och tittarna får följa Råven på olika äventyr. Under 2022 sändes sex avsnitt på umesamiska och sex avsnitt på pitesamiska. Programmen är helt samiskspråkiga. Programmet har tidigare producerats på nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska.

Robbi Robot är ett barnprogram på bland annat nordsamiska som sänts med sex avsnitt om vardera tio minuter. Programmet handlar om nordsamisktalande roboten Robbi och hans svensktalande vän Yankho som hittar på olika upptåg. Kommunikationen bygger stor del på att Robbi och Yankho upprepar vad den andra säger, på sitt respektive språk.³⁷

Dulvi är en timmeslång ungdomspodd som sänts på fredagar under tre månader. Programledarna pratar nordsamiska och varvar med svenska beroende på vilka gäster som medverkar. Av de tolv programmen var tre program helt på nordsamiska. I de övriga programmen varvas samiska med svenska eller engelska.³⁸

Randiga program är dåliga för samisk språkutveckling

Enligt språkforskarna Inga Lill Sigga Mikkelsen, Tromsø universitet, och Helena Omma, Sámi allaskuvla, är så kallade "randiga" program, där svenska och samiska blandas, inte alls bra om målet är att utveckla de samiska

³⁷ [Robbi robot | SVT Barn](#)

³⁸ [DULVI- Ungdomars tankar om renmarksutredningen 9 december 2022 - Sameradiopodden | Sveriges Radio](#)

språken.

– Genom randiga program lär sig barnen majoritetsspråket och inte samiska, menar Helena Omma.

Båda undrar vad målet med de randiga programmen är inom public service. Det finns många program för barn och ungdomar på svenska, program i olika genrer och för olika åldersgrupper. För de samiska barnen finns det däremot väldigt få program på samiska.

– Public service-bolagen måste visa barnen att det finns behov av de samiska språken, att språken har status och att programmen därför är på samiska. Det måste finnas ett behov av att prata samiska, varför ska barnen annars lära sig? I randiga program skapas det inget behov, menar Mikkelsen.

– Vem ska stärka de samiska språken om inte public service? frågar Helena Omma som anser att det är självklart att public service ska stärka språken. Enligt henne går det inte att säga att de samiska barnen är för få eller att programmen drar en för liten publik. Antingen skyddar och stärker man minoritetsspråken eller så gör man det inte.

– De samiska språken är erkända minoritetsspråk och konventioner så som barnkonventionen slår fast att alla barn har rätt till egen kultur och språk. I ett jämställt land som Sverige ska självklart de samiska barnen ha samma rättigheter som de svenska barnen att få program på sitt eget språk, avslutar Omma.

Eftersom det saknas fristående samisk radio och TV är det av extra stor vikt att public service-bolagen har som tydligt mål att stärka de samiska språken. Program måste även produceras på alla de samiska språken. När det gäller barn- och ungdomsprogram, bör public servicebolagen jobba för att programmen ska vara helt på samiska för att verka språkstärkande. Eftersom det produceras mer samiskspråkiga barn- och ungdomsprogram på norsk sida och då de samiska språken är gränsöverskridande, är det viktigt att få ta del av de samiskspråkiga programmen oberoende om man är bosatt på norsk eller svensk sida. Idag är det enbart möjligt för dem som bor i landet att se programmen, vilket inte gagnar de samiska språken som helhet.

Tidningarna Nuorat och Samefolket

Tidningen *Nuorat* arbetar enligt Saemiedigkies språkrav om minst 25 procent av de redaktionella texterna skrivna på samiska. Dessa texter är framför allt skrivna på nord-, lule- och sydsamiska. Tidningen har ett eget mål på 40 procent samiskspråkiga texter. Nuorat arbetar med att hitta en balans så att tidningen är tillgänglig även för dem som inte är samiskspråkiga. Därför finns alla samiska texter översatta till svenska på Nuorats hemsida. Tidningen *Samefolket* har i nummer 7 under fjolåret fokuserat på ett tema med utgångspunkt i samiska språk. Numret innehöll intervjuer, porträtt, information om språkforskning och lagar som reglerar språkliga rättigheter.

Båda tidningarna har utmaningar med att hitta översättare till pite- och umesamiska och det är generellt svårt att hitta översättare med kort varsel till samtliga samiska språk. Det är dessutom kostsamt med översättningar, vilket påverkar tidningarnas budget.

Gielejarnge bedömer att språkfokus i vissa nummer och samiska texter i tidningarna är ett sätt att främja och stimulera samisk språkanvändning samt att synliggöra språken. För att stärka språken ytterligare bör andelen samiskspråkiga texter öka.

5. Synliggörande och statushöjande

Sverige har genom att ratificera Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter åtagit sig att vidta åtgärder som på olika vis bidrar till synliggörande och statushöjning av de samiska språken. Flera av de händelser som beskrivs i lägesrapporten bidrar till att synliggöra språken och verkar statushöjande, några ytterligare viktiga insatser beskrivs nedan.

Bedömning:

Det går att skönja en viss positiv utveckling i fråga om synliggörandet av de samiska språken. Giellavahkku/Giellavahkko/Giellavahkko/Giällavahkkuo/Gielevåhkoe/Språkvecka är troligen ett av skälen till utvecklingen men framför allt de samiska kulturarbetarnas och språkarbetarnas enträgna kamp att stärka och synliggöra språken. I fråga om språkens status är läget oförändrat.

Gollegiella – Nordiskt samiskt språkpris

Gollegiella (Nordiskt samiskt språkpris) tilldelades professor emeritus Ole Henrik Magga 2022. Ole Henrik har under hela sitt liv gjort framstående insatser för att främja, utveckla och bevara de samiska språken. Genom sin livsgärning har han visat samerna och omvärlden att samiskan är ett betydelsefullt och levande språk. Sverige var värdland för prisutdelningen. Priset delades ut för tionde gången i samband med minister- och sametingspresidentmötet i Stuehkie den 18 januari 2023.

– Bevarandet och utvecklingen av de samiska språken är oerhört viktig. Ole Henrik Magga har länge varit en stor förebild för samiskt språkanvändande och därför är jag stolt över att dela ut språkpriset *Gollegiella* till Ole Henrik i dag, sa kulturminister Parisa Liljestrand vid prisutdelningen.

Det har betydelse för synliggörandet och statusen av de samiska språken att *Gollegiella* delas ut. Det är oerhört viktigt att människor som lagt ner stor möda för de samiska språken blir uppmärksammade, hedrade och tackade för sina insatser. Utan deras hårda arbete hade de samiska språkens framtid inte sett lika hoppfull ut som den trots allt gör idag.

*Bedömningskommitténs vice ordförande Olle Kejonen och pristagaren Ole-Henrik Magga.
Foto: Ninni Andersson, Regeringskansliet.*

Giellavahkku/Giellavahkko/Giellavahkko/ Giällavahkkuo/Gielevåhkoe/Språkvecka

Under FN:s internationella år för urfolksspråk (IYIL 2019) initierades den samisk språkvecka som sedan dess är ett gränsöverskridande samarbete mellan Saemiedigkie i Finland, Norge och Sverige. Under 2022 genomfördes veckan för fjärde året i rad. Språkveckan startade med en gemensam invigning i Snåase i Norge av FN:s urfolksspråkdekad *IDIL - The International Decade of Indigenous Languages*, och den samiska språkveckan.

Gielejarngge har under åren arbetat strategiskt med att uppmana kommuner, regioner och samiska organisationer att uppmärksamma språkveckan. Material för att på olika sätt synliggöra de samiska språken

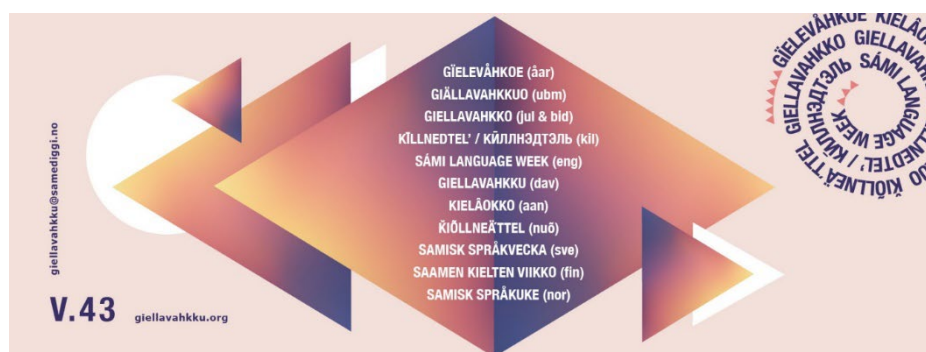

har tagits fram och spridits via den gemensamma hemsidan giellavahkku.org, Saemiedigkies hemsida och via sociala medier. Bland annat har ett samiskspråkigt skyltmaterial till livsmedelsbutiker varit uppskattat. Här är några exempel på aktiviteter under språkveckan i den svenska delen av Saepmie:

- Digitala och fysiska språkkvällar på fem samiska språk; syd-, ume-, pite-, lule- och nordsamiska. Deltagarantalet varierade mellan 19 och 59 personer.
- Gielejarnge förstärkte Julla Májja, en samisk biblioteksbus. Under veckan hölls språkaktiviteter och jojkworkshop med skolorna i ett flertal kommuner i Västerbotten.
- Sameskolorna anordnade språkliga aktiviteter.
- Livsmedel skyltades på samiska i livsmedelsbutiker i Saepmie.
- Språkaktiviteter på sociala medier.

I jämförelse med Sverige har Norge lyckats med att få fler och större aktörer att uppmärksamma språkveckan. Matproducenten Tine meddelade under Gielevåhkoe att mjölkpaketen kommer med nordsamisk text i Romsa och Finnmark i början på 2023. Chokladfabriken Freia och bränslebolaget Circle K synliggjorde Gielevåhkoe och de samiska språken på sociala medier, liksom flera norska departement. Även i Finland fick Gielevåhkoe bättre genomslag i jämförelse med tidigare år. Språkkaféer och mötesplatser anordnades på flera orter och olika statliga och lokala inrättningar synliggjorde Gielevåhkoe.

Det gränsöverskridande språksamarbetet mellan Saemiedigkie i Sverige, Norge och Finland förstärker möjligheten att få genomslag för språkveckan. Gielejarnges bedömning är att Gielevåhkoe påminner samhället om samiskans existens och hjälper enskilda att våga använda språken offentligt. Genom aktiviteterna under veckans erbjuds även olika språkarenor, som visserligen är tidsbegränsade men likväl av betydelse. Språkveckans långsiktiga betydelse för att förbättra situationen för de samiska språken är svår att bedöma men den innebär definitivt ett förbättrat synliggörande.

Föreläsningar för att öka kunskapen om samiska språk och revitalisering

Ökad kunskap om de samiska språken och revitalisering både ökar acceptansen och intresset hos det allmänna och stärker de samiska språkbärarna. Som en följd av att allmänheten under pandemin blivit van vid att ta del av digitala evenemang anordnade Gielejarnge i mars två digitala föreläsningar. Vid första tillfället föreläste universitetslektor Yair Sapir, lektor i svenska vid Högskolan i Kristianstad, utifrån artikeln "Sveriges samiska språk: Revitalisering, utmaningar och möjliga lösningar". Artikeln bygger på en kartläggning av de samiska språkens situation³⁹, utifrån vilken han kommer till slutsatsen att revitaliseringen av samiska språken hittills har misslyckats. På föreläsningen deltog 49 personer och den tolkades till tre samiska språk. Det andra tillfället föreläste doktoranden i finsk-ugriska språk, Olle Kejonen vid Uppsala universitet, utifrån sin forskning på temat "Språklig variation, kontakt och förändring." Vid föreläsningen deltog ett 50-tal personer från olika delar av Saepmie.

³⁹ [Sveriges samiska språk: Revitalisering, utmaningar och möjliga lösningar — Högskolan Kristianstads forskningsportal \(hkr.se\)](https://www.hkr.se/2021/05/sveriges-samiska-sprak-revitalisering-utmaningar-och-mojliga-losningar/)

6. Förbättrat gränsöverskridande samarbete

Saepmie är det samiska området i fyra länder. Gränsöverskridande släktrationer är för många samer snarare norm än undantag. Gränsöverskridande samarbete i Saepmie är på många sätt naturligt och ger fördelar för alla inblandade parter. Under detta kapitel beskriver Gielejarnge några gränsöverskridande språkliga samarbeten som skett under året. Ett annat viktigt gränsöverskridande samarbete som gjort nya framsteg är Saemien Gielegaltije. Mer om det går att läsa om i kapitel 2, avsnittet Språkvård och god ortnamnsed.

Bedömning:

Trots att förutsättningarna vad gäller sådant som ekonomiska resurser och antalet språkbrukare skiljer sig mellan länderna förstärks stegvis det gränsöverskridande samarbetet. Den största gemensamma språkinsatsen mellan de tre Saemiedigkie är, Saemien Gielegaltije som blev permanent under året och framöver kommer vara en viktig resurs i arbetet med att gemensamt samla och stärka de samiska språken.

Folkemöten pitesamiska och umesamiska

I Lägesrapporten 2021 beskrev Gielejarnge att professor Jon Todal, Sámi Allaskuvla, tagit fram två språkrapporter på uppdrag av Saemiedigkie i Norge, en om situationen för umesamiskan och en om pitesamiskan.⁴⁰ Rapporterna beskriver tillstånd, resurser, strategier och aktiviteter för språken och visar på möjliga samordnande insatser med Sverige.

I mars 2022 hölls öppna folkemöten om rapporterna. På det pitesamiska folkemötet i Røklund deltog 10 personer från Sverige och vid det umesamiska mötet i Hemnes deltog 15 personer från Sverige. Mötena var ett bra initiativ som sammanförde språkanvändare över landgränsen och gav dem möjlighet att ha synpunkter på innehållet i rapporterna och processen framåt.

Gränsöverskridande utvecklingsprogram för lulesamiska och sydsamiska

I Lägesrapporten för 2021 beskrevs att Saemiedigkie i Norge arbetar med utvecklingsprogram för de lulesamiska och sydsamiska språken. Utvecklingsprogrammen är en uppföljning av den norska statliga utredningen Hjertespråket (NOU 2016:18) och Saemiedigkie i Norges strategi för samiska språk, *Gielelutnjeme/Giellalåptim/Giellaloktin*. Under året som gått har arbetet med programmen fortsatt i Norge och Saemiedigkie i Norge har uttryckt önskemål om Saemiedigkie i Sveriges medverkan i processen eftersom språken är gränsöverskridande. Gielejarnge bedömer att det finns ett ömsesidigt intresse att samordna aktiviteter över landsgränserna.

---

⁴⁰ Professor Jon Todal, har skrivit rapporterna Umesamisk språk på norsk sida – Situasjonen no og tiltak for framtida samt Pitesamisk språk på norsk sida- Situasjonen no og tiltak for framtida <https://sametinget.no/aktuelt/rapport-om-pitesamisk-sprak-pa-norsk-side.14450.aspx> och <https://sametinget.no/aktuelt/rapport-om-umesamisk-sprak-pa-norsk-side.14476.aspx>

Slutord

Två samiska vardagshjältar

I slutorden på den årliga lägesrapporten brukar en vardagshjälte framhållas som utifrån sitt engagemang och arbete med att utveckla samiskan. I år uppmärksammar vi två engagerade och produktiva sydsamiska språkarbetare, Karin Rensberg Ripa och Sig-Britt Persson. De har verkat under lång tid och är fortfarande högst aktiva inom det sydsamiska språkarbetet.

Karin och Sig-Britt, eller Pia som hon kallas av många, kan benämnas som de främsta översättarna och tolkarna inom det sydsamiska språkområdet. Listan över deras enorma erfarenheter och samarbeten kan göras lång. Kyrkligt språkarbete och arbete med sydsamisk terminologi är bara några av de uppdrag som de utfört och fortfarande är mycket engagerade i.

Sig-Britt Perssons stora engagemang grundas i att sydsamiska är hennes modersmål. Under mitten av 1970-talet började Sig-Britt jobba som volontär för sameradion i Giron där hon gjorde radioprogram på sydsamiska. Under åren har det blivit många radioprogram. Sig-Britt var med och startade den sydsamiska lokalredaktionen för norsk TV, NRK, i Snåase. Hon har jobbat som språkkonsulent vid Saemiedigkie i Norge och på Sámi Allaskuvla med utveckling av läromedel och nationella prov, för att nämna några av de arbeten hon gjort med sydsamiskan i fokus. Som pensionär arbetar hon fortfarande för sydsamiskans utveckling bland annat med översättning av barn- och ungdomslitteratur. Under 2023 önskar Sig-Britt att vi ska jobba mer med uttal och intonation i det sydsamiska språket: "Många läser idag sydsamiska men blir kvar där. Språket måste omsättas i praktiken. Jag önskar ett sydsamiskt mentorprogram där alla mentorer är förstaspråkstalare", säger Sig-Britt Persson.

Även Karin Rensberg Ripa har sydsamiska som modersmål. I skolan fick hon inte lära sig samiska och som vuxen ville hon därför lära sig att skriva och läsa på sydsamiska. Under åren har Karin bland annat jobbat i förskola och skola, undervisat i sydsamiska och varit språkkonsulent på Saemiedigkie i Sverige. Med sydsamiskan i fokus har hon hållit språkkurser, gjort läromedel och föreläst bara för att nämna några av alla hennes otaliga uppdrag. Karin har kommit att bli en uppskattad språkmentor och simultantolk som lär ut hantverket till adepter. Trots pensionsåldern fortsätter Karin det viktiga arbetet med att stärka sydsamiskan genom att vara översättare, föreläsare och tolk. Karin Rensberg Ripa önskar för år 2023 att fler vågar prata samiska: "Jag vet att så många kan samiska men vågar inte prata. Mentorprogrammen är viktiga och bidrar till att fler vågar börja prata. Det är även roligt att det finns nya språkarbetare och översättare och att de vill ha min hjälp. Vi hjälper gärna varandra och så lär vi oss under tiden", avslutar Karin Rensberg Ripa.

Karin Rensberg Ripa

Sig-Britt "Pia" Persson

BILAGA: ORTNAMN PÅ SAMISKA

Att de samiska ortnamnen används och är synliga är en viktig del i den språkliga revitaliseringen. Även i år används de samiska ortnamnen i rapporten. Deras motsvarighet på svenska/ norska visas i tabellen nedan. Platser är förbundna både fysiskt i landskapet och mentalt genom berättelser, det vill säga genom språket. En plats har en mening, en historia och inte minst ett namn. Ortnamn är viktiga för identiteten och vårt behov av att känna hemmahörighet och trygghet. Ortnamnen bekräftar att det samiska språket är viktigt i samhället. Då de används sänder de en viktig signal om språkets status, och inte minst är det betydelsefullt för de uppväxande generationerna. Platsmärken och andra skyltar på samiska utgör för barn ”den första samiska läseboken”.

Samiska ortnamn som används i rapporten:

Ortnamn på samiska (syd-/ume-/pite-/lule-/nord-/enaresamiska, beroende på ort)	Motsvarande benämningar, i förekommande fall, på svenska/norska
Anár	Enare, Finland
Árjepluovve	Arjeplog
Árviesjávrrie	Arvidsjaur
Bïenjedaellie	Funäsdalen
Bïerje	Berg (Bergs kommun)
Dearná	Tärnaby
Divtasvuotna	Tysfjord, Norge
Gárasavvon	Karesuando
Gávtjávrrie	Ammarnäs
Giron	Kiruna
Guovdageaidnu	Kautokeino, Norge
Herjedaelie	Härjedalen
Julevu	Luleå
Jáhkámáhkke/Dálvvadis	Jokkmokk
Kraapohke	Dorotea
Kråavvan Luspïe	Krokom
Lïevenge	Levanger, Norge
Lïksjoe	Lycksele
Lusspïe	Storuman
Málláge	Malå
Plassje	Røros, Norge
Romsa	Tromsø, Norge
Sjeltïe	Åsele
Sjædtavaellïe	Sundsvall

Snåase	Snåsa
Staare	Östersund
Straejmie	Strömsund
Stuehkie/Stockhoalbma/Stockhoalmma	Stockholm
Suorssá	Sorsele
Ubmeje	Umeå
Váhtjer/Jiellvárre	Gällivare
Vualtjere	Vilhelmina
Vyöddale	Vindeln
Ååre	Åre
Älvdaelie	Älvdalen